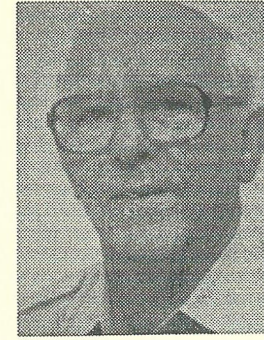
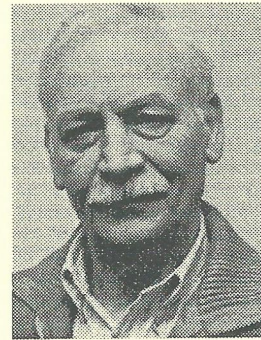
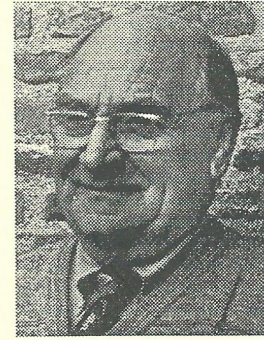
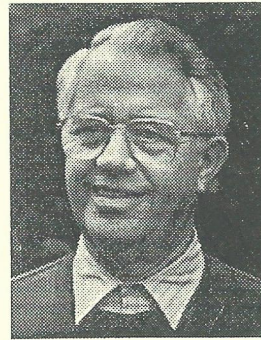
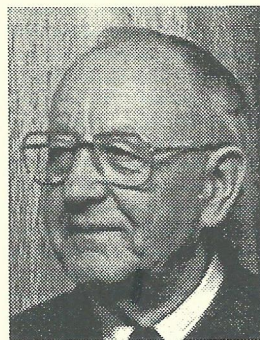
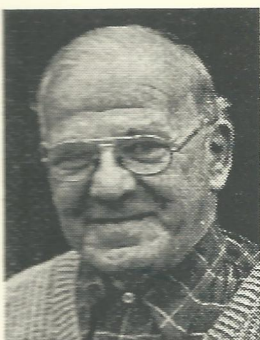

De Oosteindse mens

deel 2

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD	1
HET OUD-RAADSLID	2
DE ONDERDUIKER	4
DE BOERIN VAN TOEN	7
DE RIETDEKKER	10
DE MOLENAAR	13
DE TUINDER VAN TOEN	16
DE LEERFABRIKANT	19
HET GOUDEN PAAR	22
DE OUDSTE HUISHOUDSTER	25
DE VERENIGINGSMAN	28
DE NIEUWE KOSTER	31
DE ONDERNEMER	34
DE RENTENIERENDE BOER	37
DE EMIGRANT	40
DE PASTOOR	43
DE ARBEIDER	47

VOORWOORD

Zestien intense gesprekken met Oosteindse mensen, ze leverden evenveel portretten op voor het parochieblad "*De Schakel*".

Een portret geeft nooit een totaal beeld. Er is wel gepoogd het meest markante naar voren te halen. Wat is het dat deze mens zo uniek maakt? Dat was het wat me bezig hield tijdens de urenlange babbels, gelardeerd met vele bakskes.

Als je alle mensen tezamen ziet als een grote zon, wat is jouw aparte lichtstraal op deze aarde? Het heeft me getroffen hoe ieder van de 16 dorpsgenoten z'n eigen geschiedenis maakt. Het was een voorrecht om daar nota van te mogen nemen en het aan de vergetelheid te mogen onttrekken. Letterlijk en figuurlijk is elke meter grond op de schop geweest.

Stuk voor stuk schopten ze het ver.

Deze bundeling van "*Oosteindse mensen*" verhaalt hoe gewone Brabantse mensen kleur geven aan een klein lief dorp.

Namens Heemkundegroep "Ulendonc"

Nico Wieme

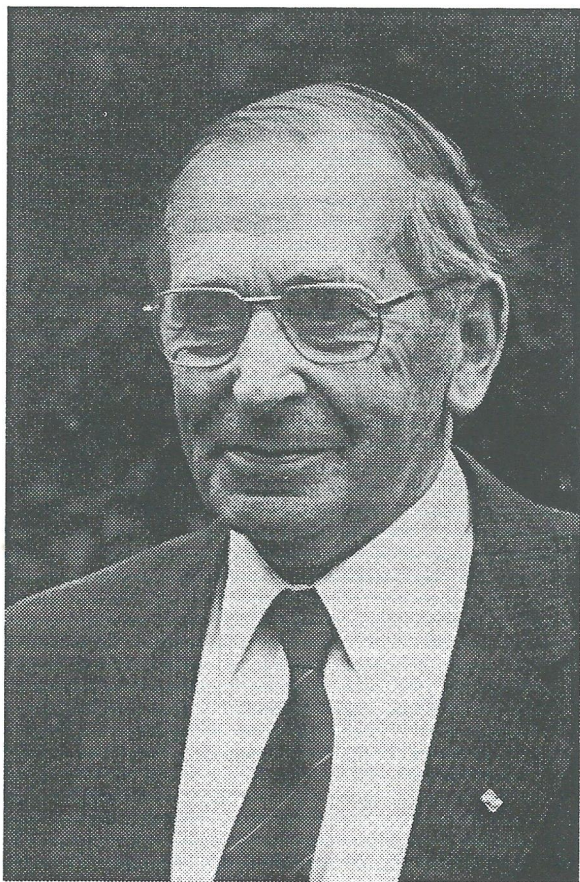
augustus 1997

Met dank aan:

Cor Huijben en Nicole Joosen voor de foto's

Corrie Michielse voor typen en lay-out

HET OUD-RAADSLID

PORTRET VAN :
GERARD ROMBOUITS
PROVINCIALEWEG 106
OOSTEIND

Als je bij Gerard en Annie Rombouts de werft komt opfietsen, waan je je in een stijlvol stadspark. De waterpartij, het gazon, de bloemenrijen: het ligt er allemaal even verzorgd bij. De vrouw des huizes zit op haar knieën de randen van het gazon bij te knippen. die Gerard heeft laten liggen. Eenmaal door de bijkeuken in de grote huiskamer beland, valt het sfeervolle interieur op. In dit geheel geniet de rentenierende boer/ex-raadslid met zijn vrouw van zijn welverdiende rust.

HET OUD-RAADSLID

Nu Oosteind opnieuw zo midden in de politieke belangstelling van Oosterhout staat, gaat mijn eerste aandacht naar de nevenfunctie van Gerard uit. Het stuit hem tegen de borst dat B&W van

Oosterhout telkens opnieuw plannen beramen om het kerkdorp Oosteind om zeep te helpen. Als oud-gediende heeft Gerard nu ook nog zijn inbreng in het plaatselijke CDA. Achter de schermen kan hij de Oosteindse zaak blijven behartigen. Van 1963 tot 1982 mocht hij als raadslid de Oosteindse belangen publiekelijk brengen. De manier waarop hij daarover praat, zegt me dat hij dit bescheiden en met een warm hart gedaan moet hebben. Elke vier jaar was daar op dorpsniveau wel een strijd aan vooraf gegaan. Het ging er dan om wie als eerste van de Oosteindse afgevaardigden op de lijst kon komen te staan. Vlugschriften, een "pamfletten-oorlog", politieke discussies brachten veel tumult op d'n Horst.

Tijdens Gerards 18 jaar raadslid-zijn kwam de verbouwing van het Oost-quartier tot stand, kregen we een goeie riolering, werden we op het centrale antennesysteem aangesloten en werd de Heistraat gereconstrueerd. Gerards ogen gaan toch extra schitteren als hij vertelt, dat hij voor een dorpsgenoot een bouwvergunning voor een dakkapel kon lospeuteren, of een extra lantaarnpaal kon "versieren". Zijn rijke politieke en veelzijdige leven wordt nog tastbaarder als hij een chiquita-does van de zolder haalt. Deze zit vol kranteknipsels, stadsplannen, jubileum-vergaderingen van de NCB, Wit-Gele-Kruis activiteiten, ruil-verkavelingskaarten, Vereniging Belangen Oosteind verslagen, verkiezings-pamfletten en klinkende raadsbesluiten. De geur van het vergeelde papier getuigt van een lang en zorgvuldig sociaal leven. De niet aan de weg timmerende Oosteindenaar legt z'n doopceel een stukje bloot.

Dat Gerard politiek en sociaal zo geëngageerd bleek, is niet toevallig: de appel valt niet ver van de boom. Vader Kees Rombouts maakt 25 jaar lang deel uit van de gemeenteraad. Aansluitend op die kostbare doos archieven komt de familie-stamboom boven tafel. Het is een boekwerk van zijn broer, pastoor Piet Rombouts. De andere helft van Gerards leven krijgt gestalte.

DE AGRARIER

In 1626 woonden de Romboutsen al op de Vijfhuizen. Vandaaruit betreft in 1916 Gerards vader de boerderij aan de Provincialeweg 133. In 1771 was die boerderij, opgetrokken uit gele IJsselsteentjes. De handgeschilderde tegels in de schouw hebben de verbouwingen overleefd. Drie Rombouts-generaties warmden en warmen er hun voeten in "den herd". Daar heeft Gerard ook zijn toneelrollen ingestudeerd. Vaak werd hem de rol van pastoor toegespeeld. Dat had hij te danken aan zijn twee jaar klein-seminarie bij de Kruisheren in

Uden. Zonder de minste hapering rollen hem nu nog de volzinnen van toen uit de mond. Dankzij vaders nevenfunctie als raadslid konden de zonen Rombouts genoeg werkervaring opdoen in het bedrijf. Daarnaast hadden ze als hobby: paardenfokken. Belze trekpaarden en het Gelderse paard waren hun specialiteiten. Bij de keuringen van het Nederlandse trekpaard sleepten ze series medailles in de wacht. De paarden moesten wijken voor de tractoren en tegelijk met de broers die uittrouwden, verdwenen ze van Provincialeweg 133.

HET HUWELIJK

Als Gerard in 1956 voornemens is met Annie Rovers uit Wagenberg te trouwen, kan dit niet doorgaan omdat hij anderhalf jaar moet kuren in de Klokkenberg. Zijn broers springen dan voor hem in op de boerderij. Als Gerard en Annie in 1958 wél kunnen trouwen, blijft tante Marie bij hen inwonen. Beide ouders had ze kort op elkaar verloren.

De mooie Brabantse trek van "*er staan voor elkaar*" is de Romboutsen niet vreemd. Midden in ons verhaal komt Frans Trommelen binnen met de sleutel van de kerk. Met z'n tweeën oefenen ze het kosterschap uit. Dat Gerard dat met plezier doet, blijkt uit het oppoetsen van vergeten bedienings-attributen en een hostiedoosje. Het Latijns woordenboek komt er aan te pas om de afkortingen te ontcijferen.

Ondertussen zijn er al pratend uren verder. We beëindigen ons gesprek met het bedrijf dat vader begon, dat Gerard voortzette en zoon Huub beëindigde. De verplichte investeringen en melk-quota maakten een gezonde voortzetting niet mogelijk. Beter ten halve gekeerd dan ten hele gedwaald is hun instelling. Het heeft Gerard en Annie niet gebroken. Daar is het leven te mooi en hun geloof te sterk voor.

DE ONDERDUIKER

**PORTRET VAN :
PIET LUYKX
PROVINCIALEWEG 114 A
OOSTEIND**

Op 13 oktober 1994 was het alweer een halve eeuw geleden dat Oosteind bevrijd werd. Meer dan ooit kwamen toen de oorlogsverhalen los. Een onderwerp dat steevast terugkomt is "*de onderduikers*". Hoe zou het deze mensen in de Oosteindse gemeenschap vergaan zijn? Wat kun je dan beter doen dan met zo'n ex-onderduiker zelf te gaan buurten?

Zo zitten we dan op een woensdagmiddag in oktober lang te babbelen aan een grote tafel bij Piet en Annie Luykx op Provincialeweg 114a. Zo te zien heeft de spanning van de oorlog geen diepe sporen bij hen nagelaten. Het zijn twee opmerkelijk gave gezichten van twee ouderen rond de 70 jaar. Het is goed wonen op d'n Horst, zelfs als er oorlog gewoed heeft.

MEI 1940

Als rasechte vaderlander voelde de Wagenbergse jongeling Piet Luykx er niets voor om in Duitsland voor de "Moffen" te gaan werken. Je kon de dans ontspringen door in de kolenmijnen van Zuid-Limburg aan de slag te gaan.. Piet maakte daar gebruik van en kon zo zijn stiel van onderhoudsmonteur blijven voortzetten.

Niettegenstaande afspraken, namen onze Oosterburen het echter verre van nauw. Voor een zaterdag of zondag terug naar huis in Wagenberg, pakten ze Piet, ondanks zijn "Ausweis", toch op voor de "Arbeitseinsatz" in Duitsland. Hij was een van de velen die tijdens een razzia doodgewoon op straat opgepakt, in een vrachtwagen gestopt en weggereden werd.

Het was een wagen vol angst; je wist je bestemming niet en je familie wist van niks.

Zo kwam Piet met zijn lotgenoten in het Missiehuis van St. Michielsgestel terecht. Het wachten op deportatie werd er doorbroken met boontjes schoonmaken. Het "bei uns ist alles groszer" ondervond Piet daar aan den lijve. De gevangenen dienden als prikbord voor een groot soort vlooien van Duitse oorsprong. In zo'n situatie zijn toiletartikelen hard nodig. Piets oom en tante kwamen die spullen brengen. De Duitsers haalden wel het paard van Troje binnen, want bij de zeep zat ook een vals Ausweis.

Dankzij de goeie connecties van kapelaan Voeten had de Wagenbergse ondergrondse o.l.v. Andries de Bont daarvoor gezorgd. Piet kwam vrij en voor de zekerheid dook hij toch onder bij twee ouwe tantes.

Wagenberg werd hem te heet onder de voeten en de kapelaan en Andries de Bont "verborgen" Piet in Oosteind. 't Was op een kouwe winterdag in 1942. Bij timmerman Louwet brandde de kachel en vond hij onderdak. Zoontje Ludo stond toen nog in de box en rammelde als aanstaand timmerman flink aan de houten spijlen. Het risico van daar ontdekt te worden werd te groot en samen met zijn vriend Kees Trommelen verhuisde hij naar boer Janus van Gool aan de Provincialeweg. Midden in de stro-tas was er een compleet slaapvertrek ingericht. Vijf maanden lang vonden ze er een warm onderkomen. Het frappante was dat Piet overdag gewoon bij Jan "d'n Baay" in de smidse kon werken. De bevolking van Oosteind zweeg als het graf.

Tijdens de goed verzorgde maaltijden kon Piet meegenieten van de eerste spraaklessen, die vader Jan aan de kleine Walter gaf. Hij begon meteen met het aanleren van alle bijnamen van onze Oosteindse boeren. Alleen met het uitspreken van "semmelèr" had de kleine een beetje moeite. In al die

gemoedelijkheid bleef het gevaar van de razzia hangen. Bij de minste voortekens waarschuwde veldwachter van Gageldonk direct onze andere dorpssmid Paul Kanters. Paul stond aan het begin van een lang waarschuwings-systeem, dat van huis naar huis en van mond tot mond ging. Het effect was dat de Oosteindse polder voor één dag vol met Oosteindse mannen lag die, samen met de onderduikers, het risico liepen van opgepakt te worden.

Niettemin waren er pechvogels o.a. Dré Put en Jan Wortel. Jan is helaas nooit meer terug gekomen. Doordat de terreur toenam week Piet uit naar de boerderij van Janus Bogers in de Griendsteeg. Janus z'n hond was tot in de bedstee zijn trouwe metgezel. Piet was er kind aan huis. Het "braaike" en de karnemelkse pap deden Piet in de breedte groeien. En aan zijn geestelijk leven werd ook niet voorbij gegaan. Na het eten werd op de knieën het rozenhoedje gebeden. Om z'n zondagsplicht te kunnen vervullen pachtte de boer met boter en eieren rechts vooraan in de kerk een veilige plaats voor z'n onderduiker.

HET MEIDJE

Tijdens de oorlogsjaren was Oosteind noodgedwongen en meer dan ooit een gesloten gemeenschap. Als er dan plotseling een knappe onderduiker opdook, ging dat niet aan de blikken van de meidjes voorbij. Zo buurtte Anneke Bastiaansen graag bij de Louwets. Piet was daar ook geen onbekende en het klikte meteen.

't Samen uitgaan stond toen op een laag pitje. Er was géén kermis, géén paardenconcours, géén dansavond, zelfs geen bedevaart. Wél kaarten, veel bakskes en hard werken. Toen op 30 oktober 1944 Oosteind bevrijd werd, barstte de feestvreugde los. Er werd veel ingehaald: volop accordeonmuziek en zelfs dansen voor de meisjes. In elke schuur werd een bevrijdingsfeest georganiseerd. Het kon niet op!

Toen de feesten geluwd waren, bond Piet Luykx zijn rieten koffertje met schaarse linnenuitzet op z'n pakke drager en toog richting Wagenberg. Hij werd weer onderhoudsmonteur bij zijn ouwe baas, de Fa. Verhagen in Terheijden. Er moest voor de uitzet gewerkt worden. Na een paar jaar noodgedwongen Wagenbergse lucht gehapt te hebben streek hij in mei 1948 voorgoed in Oosteind neer. Dat jaar trouwde de onderhoudsmonteur met Anneke van boer Bastiaansen aan de Provincialeweg, vijf huizen voorbij de Louwets. Inburgeren in Oosteind hoefde niet meer!

Een lange lijst van bestuursfuncties bewijzen dat: oprichter van de biljartclub De Beurs, lid van kerk- en schoolbestuur, lid van 't Oranjecomité, bestuurslid van het Wit-Gele Kruis. Elke functie bekleedde hij meer dan 10 jaar.

De onderduiker, die bij "d'n Baay" paarden voor de Duitsers moest helpen beslaan, die bij Duitsers voedsel weghaalde voor hongerige lotgenoten, die voor de kerk van Oosteind twee kerststerren van formaat laste, schittert aan het Oosteindse firmament. Juist omdat hij zo bescheiden is.

Als ik na het zoveelste bakske afscheid van dit blakende ouderpaar neem, gaat er een stoute gedachte door me heen: *"Ik denk dat velen, net als Piet, de oorlog best zouden willen meemaken, als dat één van de schoonste vrouwkes van d'n Horst oplevert"*.

DE BOERIN VAN TOEN

**PORTRET VAN :
MARIE DE WIT-HUYBEN
PROVINCIALEWEG 138
OOSTEIND**

De muur tussen de keuken en de "goeikamer" werd 20 jaar geleden gesloopt in de boerderij op Provincialeweg 138. Een mooie boog, rondom begroeid met 'n klimplant, markeert de scheiding tussen de twee vertrekken. De geutsteen en de ouwe schouw herinneren me eraan, dat we in het keukengedeelte zitten. Op de muur tegenover me hangt een mooie tekst: *"In onze woning is Jezus koning. In ons huis is Jezus thuis"*. Het staat er in gouden gotische letters en de maker blijkt mevrouw de Wit zelf te zijn. Als 18-jarige had ze deze tekst met eenvoudige luciferstokjes op een stuk behang geschilderd. "Volkskunst, pakkende kunst, diep geloof", pakt een mens. Het brandende devotielampje bij het beeld van St. Jozef en 't Kindje Jezus onderstrepen die tekst.

DE HUISVROUW

Op 13 mei 1942 is Marie Huyben met Driek de Wit getrouwd. Zijn ouders woonden in de boerderij op Provincialeweg 97. Haar ouders woonden in de boerderij op Provincialeweg 110. Ze kochten 53 jaar geleden de boerderij op Provincialeweg 138 van Willem de Boer. Deze ouwe vrijgezel ging naar 't gasthuis van Dongen. De eerste jaren van hun huwelijk molk de boerin twee keer daags hun acht koeien. Haar man werkte dan op het veld. Als een van de zeven Witjes zich aankondigde, werd ze een maand lang geholpen door Roosje Siemons of Cor in 't Groen. De maandag was steevast de wasdag. Om 5 uur werd dan 't fornuis met z'n grote, ingemetselde koperen sopketel, aangemaakt.

Het fornuis stond langs de brandmuur in de koeiestal. Vanuit de keuken werd dit via het stookgat van takkebossen voorzien. Groene zeep gold toen als de "witte reus". Als de was goed gekookt had, bleef die de hele nacht in z'n sop natrekken. Er werden dan wel jute zakken op het deksel gelegd om het afkoelen tegen te gaan. 's Morgens vroeg was het zeulen met het vuile sop en spoelwater. Na het wringen werd de was op de bleek uitgespreid. Het vroege zonlicht zorgde ervoor dat de was mooi helder werd. Bij de laatste spoelbeurt werd blauwsel gebruikt om de was nog witter te doen lijken. Mevrouw de Wit hoefde de was niet meer met de hand uit te wringen, ze had de luxe van een houten wringer. In witte tenen manden werd de was in de keuken gezet. De ijzeren strijkbouten werden om de beurt heet gestookt op de plattebuis. In de zomermaanden was dat helemaal een verhitte bezigheid.

Als de kroost was gaan slapen, werden de kapotte kleren op de Singer trapnaaimachine versteld. Er werden heel wat klosjes garen weggetrapt!

In de oorlogsjaren hoorde het zelf boter en kaas maken ook tot de vaste bezigheid van de boerin. Om zo weinig mogelijk kans te maken ontdekt te worden, vond de bereiding zondag 's morgens voor de Mis plaats. Bij het bereiden van de boter werd een bus melk vlakbij de kachel gezet om snel zuur te worden. Van een bezemsteel en een plankje werd een stamper gemaakt. Die werd net zo lang op en neer gehaald in de melkbus tot de botervlokken boven kwamen drijven. Met een schuimspaan werden ze eruit gevist. Een houten spaantje werd gebruikt om de boter zolang te kneden tot alle karnemelk eruit verdwenen was. Het leverde een mooie kluit boter op. De liters karnemelk gingen naar de kalfjes. Wat teveel was voor eigen gebruik werd geruild voor schoentjes en kleren. C.C.D. ambtenaren hielden strenge controle om het frauduleus boter maken tegen te gaan.

Daarom verstopten ze de stamper in het hooi en hing de kaas te rijpen onder de keukentafel. Ondanks die goeie voorzorgen werden ze toch gepakt en kregen ze de controleurs daarna praktisch elke dag op hun dak. Het weerhield hen er niet van om van de zelfgemaakte boereboter en boerekaas te blijven eten.

De voor- en najaarsschoonmaak hoorden bij het leven op het platteland. Het hele huis kreeg dan van boven naar beneden een loda-beurt. De bedden werden uitgeklopt en de dekens hingen te luchten in 't zonnetje. De keuken, kelder, gang en WC kregen hun witsel-beurt. Alle meubels werden in de boenwas gezet. Zelfs de koeiestal ontkwam niet aan de schoonmaakwoede. Als betrof het de goeikamer, zo werd daar geschrobd en gewit.

De schoonmaak was het "toetje" op het wekelijkse ramen wassen, de wekelijkse schuurbeurt van de stoep en het zaterdag oprijven van de werf.

Toen de kinderen groter werden, hielpen ze moeders taak verlichten. Het is niet te verwonderen dat twee dochters boerin werden en zoon Jos in de voetsporen van vader trad. Net als bij vader zit hem het uitbreiden van het bedrijf in het bloed.

Nog nergens zag ik nu zulke mooie rode plavuizen als in haar kelder. Op de gemetselde spekkuij staan de drankjes te wachten op het bezoek. In de muur zitten nog de gleuven voor de planken, waarachter de wintervoorraad aard-appelen lag.

LEVENSWIJSHEID

Mevrouw de Wit kijkt terug op een arbeidzaam leven. Als haar gevraagd wordt of ze dit over zou willen doen, hoort ze niet bij de categorie die dat graag zou willen als het dan net zoals vroeger gebeurt. Ze heeft haar tijd gehad en schrikt van al het werk dat toen verricht moest worden.

Ze is content met het leven zoals het nu komt.

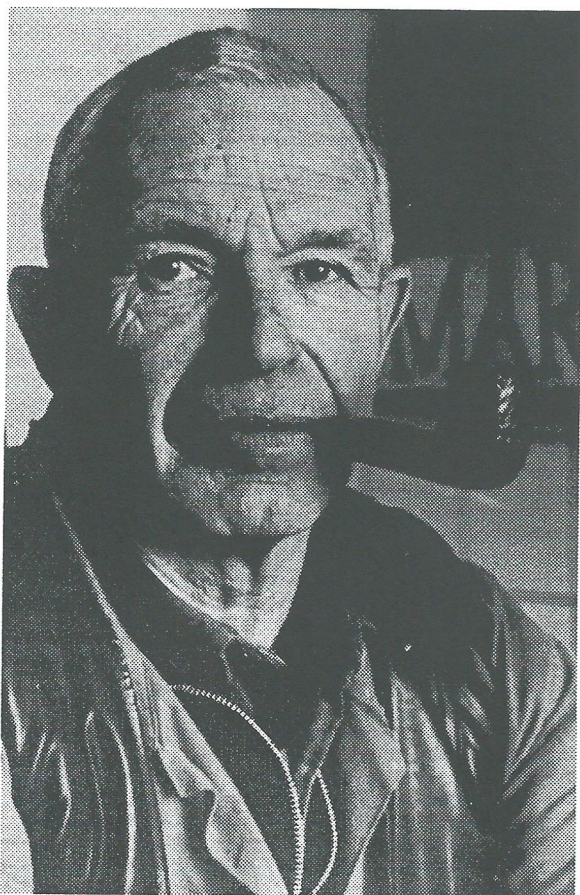
Tijdens heel ons gesprek staat de muziek van radio Brabant dan ook zachtjes aan. Het Brabants nieuws heeft haar aandacht en dagelijks gaat om half 5 de TV aan.

DE OORLOG

Met de deurknop al bijna in de hand moet mevrouw de Wit nog een oorlogsverhaal kwijt. Het gaat over Harry Diepstraten, Kees van Dongen en haar man Driek. Begin oktober 1944 meenden ze dat ze al bevrijd waren en gedrieën trokken ze de polder in om hun paarden op te halen, die ze in het hout verborgen hadden. Op die tocht werden ze door achtergebleven Duitsers onder vuur genomen en dat kostte Kees van Dongen zijn leven.

Bewogen trekt ze het probleem van de ongerechtigheid en het lijden door naar het nú; ze ziet hoe Tutu's en Hutsi's elkaar vermoorden, hoe kinderen van honger omkomen. "*Waarom grijpt God dan niet in? Wat hebben ze ons vroeger allemaal geleerd en daar komt niks van uit!*" Wie geeft er antwoorden? De man van de pakkende tekst op behangpapier kan misschien wat verlichting brengen.

DE RIETDEKKER

**PORTRET VAN :
TOON DUFFHUES
PROVINCIALEWEG 53
OOSTEIND**

Op weg naar Toon Duffhues houdt de vraag me bezig wanneer je bij de Oosteindse mensen hoort. Is het als je wieg hier stond en je er nog steeds rondstapt? Als je hart hier blijft, maar je moet noodgedwongen verhuizen? Als je op wat oudere leeftijd op Oosteind kwam wonen omdat de charme van het dorp je trok? Ieder die hier woont en met de daden de Oosteindenaren een warm hart toedraagt, is dat "*een Oosteindse mens?*"

Om voor de Schakel Toon Duffhues te gaan interviewen riep bij mij geen enkele aarzeling op. Net zomin als de vraag of aan de Provincialeweg 53 de rietdekker echt wel woont. Langs alle kanten wuifde het riet me toe toen ik z'n werft opfietste. Aan de plattebuis, gestookt met fijne antraciet, filosofer-

den we. Het bakske, vernuftig op temperatuur gebracht door een combinatie van het koffiezetapparaat en de hitte van de plattebuis, smaakt prima.

DE SEMI-AMBTENAAR

Zes en twintig jaar geleden kwam Toon Duffhues met z'n gezin hier wonen. Het flatje aan de Dr. Janssenslaan werd ingeruild voor de ouwe boerderij van Sjakske in 't Groen. De job, die Toon toen binnen de ambtelijke sfeer bekleedde was hem niet op het lijf geschreven. Thuis had hij vooral geleerd zijn handen te gebruiken. Toen Driek Soeters, een rietdekker uit Oosterhout, het dak van het nieuwe verblijf van de Duffhuesen aan het repareren was, zat Toon dan ook al z'n vrije uurtjes zij aan zij met Driek om te helpen.

Het ging het tweetal zo goed af, dat Toon pen en stropdas kordaat inruilde voor drijfbord en overal. Twee jaar lang liep hij school. Geleidelijk aan werden ze compagnons. Toen Driek voorzichtig ging afbouwen, nam de gewezen directeur van de sociaal-pedagogische dienst voor zwakbegaafden in de regio Oosterhout-Waalwijk, het werk over. Driek stopte in 1971. In datzelfde jaar werd Toon Duffhues zelfstandig rietdekker.

RIETDEKKER EN EIGEN BAAS

Drieks liefde voor het vak had indruk gemaakt. Het meest romantisch is in Oosteind zelf een langgevelboerderij van nieuw riet te voorzien. Op een boerenstee daar hoort een rietdekker thuis. Daar geen tierelantijnen, die amper verwezenlijkt kunnen worden. Oosteind, Brabant en Nederland boden niet genoeg kans om de kost te verdienen. Gelukkig biedt elk dak een uitdaging om er iets moois van te maken. De caravan werd achter de Diesel gekoppeld. Chique daken op Belgische herenhuizen, villa's in Luxemburg, een tot woning omgebouwde schaaapsschuur in Zwitserland, die zelfs de TV haalde, 'n landgoed in de achtertuin van Marie Antoinette in Versailles: Toon voorzag ze allemaal van rieten daken.

Op welk dak Toon ook zit, onder hem gaat er een andere wereld open. Je ziet de buizerd scheren als hij een aanval op een prooi beschrijft en je kunt meegenieten van de vele kleuren in de natuur die hij van boven mag bewonderen.

Een rietdekker is meer dan wie ook overgeleverd aan het weer. Zo bleef zijn caravan na een karwei eens wekenlang vastgevroren in de Luxemburgse grond en kwam dezelfde caravan in Frankrijk jammerlijk aan zijn eind toen hij van een berg afwoei. Het hoort bij het harde bestaan.

De bult op z'n arm is het overblijfsel van de val van 9 meter hoog, die hij in een boerenschuur in 's Gravenmoer maakte. Een week lag hij in coma. Een keer wakker bleek hij niet gemaakt om aan het handje van de specialisten het herstel af te wachten. Kordaat nam hij thuis zelf de revalidatie ter hand.

DE HANDELAAR

Voor toevoer van riet was onze rietdekker aan de handel overgeleverd. Als vrijgevochten ondernemer ligt dit hem niet zo. Daarom toog hij naar Arles in de Provence. Hij kocht er riet op dat nog in 't moeras stond. Zo was hem ter ore gekomen dat in Polen aan de Russische grens uitgestrekte maagdelijke rietvelden liggen te wachten. Hij schafte een rietmaaier aan in St. Jans klooster en kocht de tractor bij den Baay in Den Hout. Hij liet de machines vertransporteren naar Gdansk. Boer Giernozek uit Gedenia maait er voortaan op de moderne toer. De Fa. Raben uit Winterswijk brengt de vrachten van 3 à 4000 bossen naar Duffhues & Duffhues in Oosteind. Voor andere rietdekkers wordt er ook ingekocht.

DUFFHUES & DUFFHUES

Het plezier in het rietdekkeren stak ook Toons zonen aan. Als 11-jarigen zaten ze iedere vrije middag en iedere vakantie zij aan zij met pa op het dak. Spelenderwijs leerden ze het vak. Frits kwam na het MTS-diploma het dak niet meer af. Toon junior stopte zijn rechtenstudie aan de KUB in Tilburg en voegde zich voorgoed bij hen. Geleidelijk aan werden ze compagnons. Het bleek economisch gunstiger om zelfstandig te opereren. Bij drukte helpen ze elkaar.

Ze komen wel met een origineel visitekaartje op de markt. De rietdekkers laten daarop iets van hun gymnasium-achtergrond zien.

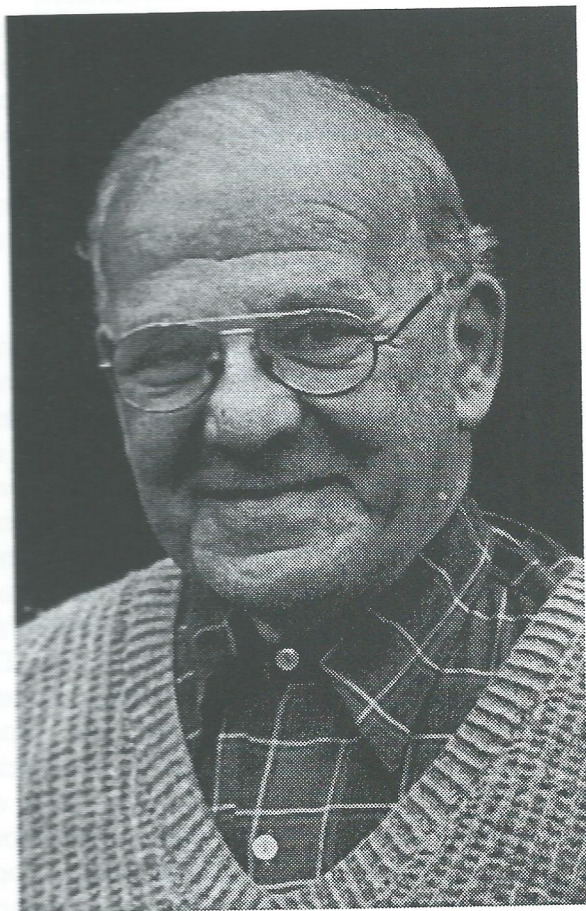
Toon Sr. herlas heel de Ilias van Homerus om in het laatste boek bij dat éne zinnetje uit te komen: "*en de dakbedekking bestond uit pluimig riet, in het lage drasland gesneden*". Zó bezong Homerus de rieten daken 1000 jaar voor Christus. Duffhues & Duffhues leggen ze net zo anno 1997!

DE VOORZITTER

Op het eind van dit kleurrijk gesprek haalt Toon een grote enveloppe tevoorschijn van tussen de vele paperassen op de schoorsteenmantel. Er blijkt een oorkonde in te zitten, die buurtvereniging 't Horstje hem gaf. Achttien jaar lang hanteerde hij er de voorzittershamer.

De vraag of de rietdekker wel echt een Oosteindse mens is, mag de lezer zelf beantwoorden.

DE MOLENAAR

**PORTRET VAN :
VICTOR VAN GORP
PROVINCIALEWEG 143
OOSTEIND**

Het portretten maken biedt nogal wat mogelijkheden: van voren, opzij, van achteren; in zondagse kleren of in werkpak. Hoe het ook uitvalt, het is telkens een stukje werkelijkheid, maar nooit een compleet beeld. Dat, wat tijdens de opname je netvlies raakt, wordt aan het papier toevertrouwd.

Tijdens de rondleiding in de 105 jaar oude molen en aanbouwen van Victor van Gorps bedrijf, doemde er weliswaar toch een drieluik bij mij op: op het middenpaneel de molenaar, links daarvan de zakenman en op het rechtse zijpaneel de sociaal bewogen mens. Alle drie de kanten van zijn persoon hadden één ding gemeen: dat van een zeer begenadigd prater. Zijn molen draait op volle toeren; ik schat met windkracht 8 aangedreven!

DE MOLENAAR

In het voorjaar van 1925 stond op een aanplakbiljet van Café "Het Gele Huis" in Vijfhuizen dat de molen, annex leerlooierij van Tinus Teurlings in Oosteind te koop was. Dat was koren op de molen van Guusje van Gorp. De molenaarszoon zag er de mogelijkheid om zijn dubbele vak daar op de Ulendoncksestraat nr. A92 waar te maken. Op 17 juli 1925 werd de koop gesloten en de zoveelste telg uit het van Gorps-geslacht werd molenaar. Zijn jongste broer Sjef staat hem in de pioniersjaren terzijde. Ze leveren meel aan de bakkers in Dongen en Oosterhout en de boeren in Oosteind laten er hun graan malen.

Aan de leerlooiers als Driesen, de Jongh en van Rijckevorsel uit de buurt tot aan de rijksleerlooierij in Arnhem leveren ze gemalen schors.

Toch ging het niet helemaal voor de wind. In september 1929 brandde de molen uit. Hetzelfde jaar nog werd met de restauratie begonnen. De molenstenen zouden voortaan niet meer door de wieken worden aangedreven, maar door een 30 PK ruwoliemotor.

Het gonsde niet alleen van activiteit op het bedrijf. Het echtpaar van Gorp-Claassen schonk ook het leven aan 11 kleine van Gorpjes. Op 21 augustus 1927 werd hun vierde kind geboren. Ze noemden hem Victor. In ieder molenaars-geslacht dat zichzelf respecteert, hoort een Victor thuis; de patroon van de R.K. Molenaarsbond. St. Victor wordt op deze wijze vereerd. Vader Guus zag er van de geboorte af al een opvolger in. Omdat de lagere school op Oosteind toen nog op 1 april met het nieuwe schooljaar begon en die in Dongen met september startte, stepte het parmantige Vicje met z'n zes jaar dagelijks door de Griend naar Dongen. Op z'n zevende kwam hij in de 2e klas bij juffrouw Loonen op Oosteind. Op de lagere school en de Mulo werden goeie punten gehaald en werd de basis gelegd voor een zestal vakdiploma's. Een jaar eerder aan de slag betekende veel voor z'n groot gezin. Ondernemend als ze waren werd vlak voor de oorlog het schors- en meelassortiment van Van Gorp & Zn. uitgebreid met mengvoer voor varkens en kippen. De meelsoorten, mineralen en soja werden toen met de schop gemengd. Als vader Guus in 1954 sterft zet Victor, naar het voorbeeld van hem, ook nu samen met de jongste broer Sjaak het bedrijf voort.

DE HANDELAAR

Van parterre naar eerste, naar tweede, naar derde etage klimmend, de ene silo in, de andere uit: goed voor 330 ton opslag.

De leerlooierij van weleer werd omgebouwd tot magazijn voor hondenvoer, kunstmest en veevoeders; de moderne laagstaande varkenshokken, die ruimte boden aan 575 mestvarkens en waarin nu nog alleen een zwangere poes rondloopt; de stukken molensteen tot stoep verwerkt en dan achter de molen dartele lammetjes; het geheel doet me van de ene verbazing in de andere vallen.

De molen, zoals die zich nu aan me ontvouwt, is eigenlijk de smeltkroes van het Oosteindse leven. De geschiedenis van het kerkdorp in een notedop: de opslagloods getuigt van het looiersbestaan. De zakkenlier in de maalderij verhaalt van de vooroorlogse boer met granen voor eigen gebruik. De silo's met droogmachine en elevators: de moderne boer met granen voor eigen gebruik. De koeiebrokken, varkenskorrels, kunstmestsoorten spreken over de grote ommezwaai van landbouw naar veeteelt. Niet alleen dit allemaal, maar ook de groei van het grote dorp Oosterhout naar stadsallures vind je er terug. Toen de boeren-klanten van Vic in Dommelbergen door de gemeente werden weggekocht, zag hij zijn inkomsten zó teruglopen, dat het hem noodzaakte om zelf varkens te gaan houden. Nu daar de klad in zit staan z'n hokken leeg. Je kunt het zo gek niet bedenken of Vic heeft wel gehandeld in produkten van landbouwer en veeboer.

DE SOCIAAL BEWOGEN MENS

Zijn geloofsovertuiging zegt hem ook iets te moeten doen voor de medemens zonder en aan te verdienen. Vanuit zijn bureau, kasten, laden en dozen komen de stukken tevoorschijn van de gewezen voorzitter van de Bond van Molenaars, van het ex-ballotage-commissielid van de Bredase koopmansbeurs Brekobé, van de oud-voorzitter van het Oranje-comité, van de mede-oprichter van de Bond voor Ouderen, van het oud-bestuurslid van het CDA in Oosterhout.

Nu is hij nog lid van de Charitas Oosteind, van de Heemkunde-groep Ulendonc en freelance verslaggever van de Schakel. Het bruist nog van alle kanten.

Terwijl Vic zijn verhalen brengt, helpt vrouw Annie de klanten. Alleen bij grote hoeveelheden springt Vic op z'n heftruck. Hij is zich ervan bewust dat hij al die activiteiten zonder haar steun niet had kunnen uitvoeren. Als Annie voor een bakske zorgt in het gezellige keukentje, roert ze de suiker van Vics spraakwater!

Na twee middagen geluisterd te hebben, twee keer opgebeld te zijn en één keer een mooi uitgetikt A4 bezorgd gekregen te hebben, kan ik z'n begenadigd-verteller-zijn dik onderstrepen.

Het klonk me dan ook niet vreemd in de oren dat Vic met de nodige zelfspot vertelt dat hij eens als kind op bezoek bij oma van Gorp te horen kreeg: "*Je krijgt een kwartje als je je mond houdt!*" De jaartallen, dagen, uren en anekdotes gonzen nog door in m'n hoofd. Soms lijkt het erop, dat Vics molen door de vang loopt Vrouw Annie helpt dan afremmen.

Vic zou niets liever zien dan dat ooit de molen z'n wieken terugkrijgt. Als stad Oosterhout ooit uitkijkt naar een geschikt museum, hoeven ze wat Vic betreft niet lang te zoeken.

DE TUINDER VAN TOEN

**PORTRET VAN :
BERT DE JONGH
PROVINCIALEWEG 37
OOSTEIND**

Tuinbouwvereniging Oosteind is niet meer. In 1994 fuseerde ze met Wagenberg. De man, die 35 jaar lang de functie van secretaris is, is er nog wél. Dit levend stukje Oosteindse geschiedenis mag niet in de mist opgaan. Op een druilerige vrijdag-middag zit ik in de behaaglijke verwarmde keuken van Bertje de Jongh aan tafel. Broer Kees zit met de mooiste glimlach op het gezicht in de luie stoel. Zus Adri is in de weer voor 't bakske. Ze doet dat geruisloos. Van Kees kan dit niet gezegd worden: hij schiet een spervuur van vragen op me af. De rollen zijn duidelijk omgekeerd! Maar het gebeurt zó spontaan dat het niet stoort. Integendeel, het werkt op de lachspieren. Als zus Adri vraagt het even kalm aan te doen, schikt Kees zich en ben ik aan de beurt.

DE TUINBOUWVERENIGING

Op 30 oktober 1925 werd "*Tuindersvereniging Oosteind*" opgericht. Elke boer op Oosteind had wel een hoekske, waarop hij frambozen, aardbeien, rooie en zwarte bessen kweekte. De heren J. Krijnen en Andries Oomen hadden besloten om met alle boeren de vruchten op de veiling in de Belcrum af te zetten. Bij de molenaar August van Gorp was het verzamelpunt. Cornelis de Jongh was daar om met papier en potlood de zaak te registreren. Expediteuren Adrianus Caron en Antoon van Rijen laadden de Oosteindse produkten op hun wagens en Kees Sr. sprong op zijn fiets en reed achter de vracht aan. In zijn binnenzak had hij de registratie-papieren voor het veilen.

We moeten ons hierbij niet voorstellen dat er topkwaliteit voor de export geleverd werd. Soms zaten de frambozen zo vergeven van de kevers, dat ze er bij de Jongh bang voor waren, dat deze beestjes met de tups en al zouden weglopen. De frambozenteelt werd ook getroffen door de heksenbezem. Deze ziekte op de scheuten deed de opbrengst kelderen. Niettemin werd er zaterdagavond tussen 7 en 8 afgerekend op het secretariaat.

In 1950 schoof Kees de Jongh potlood en papier door naar zoon Lambertus. 35 Jaar lang mocht hij zich van die taak kwijten. Bert maakte het mee, dat de wagens van Caron en Van Rijen ingeruild werden voor de vrachtauto van de Gebroeders van Gool uit 's Gravenmoer, dat de teelt op de kouwe grond overging naar de kouwe kas, en dat ze daar later nog gingen stoken ook. Nu gaan de Oosteindse tomaten, komkommers, paprika's en bloemen over de hele wereld!

Bert zag dit allemaal gebeuren. De grootschaligheid ging boven alle kleintjes. Oosteind fuseerde met Wagenberg en heet voortaan "*Tuinbouwvereniging De Amerkant*". Op de jaarvergadering van 14 december 1994 aten in Oosteinds verband de tuinders voor de laatste keer worstebrood. Over Tuindersvereniging Oosteind viel voorgoed het doek.

HET GEZIN DE JONGH

Kees de Jongh en Adriana van de Bleek kregen evenveel meisjes als jongens: zes in totaal. Bert was er 't eerst en elke twee jaar kwam er een "jonkje" bij. In dit gezin zal broer Kees een aparte plaats innemen. Hij is niet net als 'n ander en moest naar de Rosaschool in Breda om er te leren vlechten en breien. Om daar elke schooldag naar toe te kunnen gaan, moest Bert de St. Janschool van Oosteind verlaten en naar de Aloysiusschool in Breda gaan. Bert werd de vaste begeleider van Kees.

Voor het eerste deel van die tocht, naar Oosterhout, zette hij Kees achterop zijn pakgedrager en in Oosterhout namen ze de stoomtram naar Breda. Deze zware klus heeft Kees wel vereffend: hij was zo sterk als een beer en na z'n schooltijd hielp hij thuis op het land, dat vader links en rechts pachtte. Op vaders sterfbed beloofden Bert en Adri altijd voor Kees te blijven zorgen. Adri en Bert, resp. 72 en 76 jaar oud, maken deze belofte al heel hun leven waar. 't "Trouwen" is er bij ingeschoten.

Als Bert vertelt hoe vader heeft moeten ploeteren om als zelfstandige de boterham te verdienen, raakt hij ontroerd. Hij ziet vader met de sikkel op z'n fietsje nog vertrekken naar de Biesbosch om riet te gaan snijden.

Pa's ideaal van zelfstandig zijn wilde Bert zo goed mogelijk naleven. Hij heeft z'n eigen taal om dat weer te geven: "*Ik heb met veel knuppels gegooid om aan de kost te komen*".

Elk najaar, als het stilviel op de kouwe grond, trokken vier mannen van Oosteind naar de legerkazernes van Breda, om er onderhoudswerk te doen. Een andere knuppel was, dat ze in de kolen gingen om wat bij te verdienen. Zijn laatste knuppel gold de paarden- en veeverzekering.

PAARDEN- EN VEEVERZEKERING

Ergens begin twintigste eeuw richtten de boeren van Oosteind een eigen veefonds op. Paarden, koeien en jongvee werden naar waarde geschat en in klassen ingedeeld. Per dier werden ze aangslagen en stond de boer 2% á 3% per mille af aan het veefonds. Als er een koe ging hemelen werd er uitgekeerd van het geld dat de leden betaald hadden. Bert werd in 1985 secretaris van het veefonds. De omslagen per bedrijf en de uitkeringen voerde Bert met plezier uit. In 1994 overleefde Bert ook deze vereniging van Oosteind.

Piet Oomen uit de polder zwaaide als laatste met de voorzittershamer. Het veefonds Oosteind is niet meer.

HET SLOT

Als zus Maria Meeuwissen van d'r neffe 'n bakske komt drinken, is dit voor Kees de kans om weer een bijdrage te leveren. Het mooie en het lelijke, het krijgt allemaal z'n kans. Dr. de Haas staat hoog in zijn vaandel. Het kwaaië weer komt er niet zo goed van af.

Als Bert me het laatste deel van z'n kouwe kas laat zien, de plek waar de tomaten gesorteerd werden en me verder rondleidt op de werf, blijkt dat ze zelf met behulp van de familie hun oude huis in een nieuw jasje hebben gestoken. Het staat symbool voor het steeds opnieuw beginnen van Bert.

Op de terugweg merk ik dat ik stil geworden ben van het leven, zoals die drie De Jonghs dat op Provincialeweg 37 in eenvoud en stilte leiden.

DE LEERFABRIKANT

**PORTRET VAN :
PIERRE DRIESEN
PROVINCIALEWEG 122
OOSTEIND**

Er waren nogal wat telefoontjes aan vooraf gegaan, voordat het gesprek met de Oosteindse mens Pierre Driesen kon plaatsvinden. Toen ik op een winteravond in 1996 op het erf van lederfabriek Driesen stond, was Pierre nog druk doende met het controleren en selecteren van leder. Het bood de kans om een muursteen te ontdekken, waar de tand des tijds de inscriptie "P.J.D. 1895" aan het opeten was. Een eeuw lang van huiden leer maken is niet niks, ging het door me heen. In de hal, waar Pierre druk doende is, vallen de rekken op, die uitpuilen van de lappen leer in vele kleuren. Als de chef klaar is met de eindcontrole, geeft hij er de voorkeur aan om eerst het "natte gedeelte" van de fabriek in Dongen te gaan zien. Zoon Gerard zwaait daar de scepter en geeft de rondleiding.

HET NATTE GEDEELTE

Tegen de voorgevel van de looierij staan twee metershoge tandwielen. Ze krijgen pas betekenis voor me, als ik in de hal van de fabriek op hetzelfde soort tandwielen 20 immens grote vaten zie ronddraaien. Het grootste deel van het looiproces speelt zich in deze vaten af. Er worden huiden in geweekt, onthaard, nagekalkt, gespikkeld, geloid, geverfd en gevet. In andere hallen wordt ontvleesd, geperst, geschaafd, geschuurd en uitgezet. Er komen meer dan 13 afzonderlijke bewerkingen aan te pas om van dat jasje, waar de koe ooit in rondliep, leer te maken. Na al die uitleg bekijk ik met méér dan gewone aandacht het tuigleer van m'n sandalen.

Het meest frappante in het productieproces is wel, dat vader en zoon Driesen naar de boomschors teruggegrepen hebben om te looien. Niet in de gemalen vorm van weleer, maar middels extracten, die uit Zuid-Afrika en Zuid-Amerika komen. Het effect ervan is, dat het mooi bruin leer oplevert en niet het grijsblauwe leer, dat middels chroomzouten verkregen wordt.

Het milieuvriendelijk aspect van deze fabriek komt nog sterker naar voren, als we de laatste aanwinst betreden: de zuiveringsinstallatie. Hierin wordt het slib van het water gescheiden, biologisch afbreekbare stoffen worden uit het afvalwater gehaald en vieze luchtjes worden middels compostfilters gezuiverd. Dit proces levert voor 98% zuiver water op en voor 2% resten er nog zouten en kleurstoffen in.

Mocht Oosteind in 1891 de eerste smalspoortram van Nederland in zijn haven aan het werk zien, anno 1994 laten twee Oosteindenaren de eerste waterzuiveringsinstallatie op biologische basis voor hun leerfabriek installeren. Het is een unicum voor heel Europa!

Het hele zuiveringsproces is computergestuurd. De leek waant zich in de cockpit van een F16 als hij de computerruimte betreedt. Beide mannen die opgroeiden temidden van de koeienboeren, verloochenen hun herkomst niet. In de zuiveringsinstallatie lieten ze op de dikke betonnen wand van de tank dartele zwart-bonte koeien schilderen door Ad van Bekhoven, de kunstenaar die Oosteind ontdekte. Op het hoogste punt van de fabriek geven twee koetjes, waarvan eentje tuchtig, de windrichting aan.

HET DROGE GEDEELTE

Het droge gedeelte van het looiersproces huist in Oosteind. Vier man helpen Pierre daar. Zijn vrouw Riet neemt een bijzondere plaats in. Letterlijk en figuurlijk is ze Pierre's rechterhand. Door een bedrijfsongeval op een looierij in Rijen verloor Pierre

als 21-jarige zijn rechter-onderarm. Het werd voor hem een extra stimulans om in alle ups en downs te blijven vechten voor het behoud van zijn bedrijf. Lederfabriek Driesen BV is de laatste van 18 looierijen die Oosteind ooit bezat en de enige van de 42 looierijen die in Dongen stonden.

Wat gebeurt er in het "droge gedeelte"? Het natte, gerimpelde, gekrulde leer wordt op de zolders in rijen opgehangen en gedroogd. Het dikste leer moet eerst opgespannen worden en verwarmde lucht in de cabines doet de rest. De kreukels worden eruit gehaald middels een gigantische "pletmachien".

Terwijl we door het bedrijf klimmen, lijkt het soms of de tijd stilstaat. De zolders zien er nog net zo uit als 100 jaar geleden. Soms werd dat verleden uitgewist. Van de eens zo talrijke putten is niks meer te zien. De heftruck in de hal, de computers in de kantoren, zeggen alles van het nú.

Oóit nam het looiproces 1 jaar in beslag, nú wordt na 3 weken al een eersteklas produkt geleverd!

Lederfabriek Driesen BV, vader, moeder, zoon en dochter Driesen met hun 25 werknemers, fungeert nu hoofdzakelijk als toeleveringsbedrijf. Om eindprodukt te worden moet het leer de derde afdeling van hun bedrijf in Rijen passeren. Met collega's in een soort maatschap wordt daar geveerd en gefinished. In Oosteind vindt de eindcontrole plaats. Het leer gaat naar de fabrikanten van hondenriemen, paardetuig, ceintuurs en naar Nederlands oudste schoenfabrieken, zoals Van Bommel, Avang en Greve. Kortom: de grote diversiteit van leersoorten en "huiden met haar" vertrekken vanuit Oosteind over heel de wereld.

Om topkwaliteit te kunnen leveren, verwerken ze Zuid-Duitse, Franse en Engelse huiden. De Nederlandse koeienhuiden zijn te dun voor hun produkt. Bij deze stand van zaken stralen Pierre's ogen van terechte trots en z'n lippen krullen erbij.

Maar het bedrijf kende in z'n 100-jarig bestaan ook andere tijden.

DE GESCHIEDENIS

18 September 1895 is opa Piet Driesen (1865-1954) begonnen met de bouw van de looierij. *"Het zal wel net zo gegaan zijn als met veel looierijen uit die tijd"* memoreert Pierre. Opa had wat grond en een koetje. Het "stalleke" achter het woonhuis herinnert nog aan die pionierstijd. Het boeren was niet genoeg om van te leven en wat 's winters nevenverdienste was, werd hoofdbestaan. Zijn specialiteit was het maken van zoolleer voor de reparatie. Dat werd aan de handelaren verkocht. Als een fabrikant het waagde om rechtstreeks aan een schoenmaker te leveren, raakte je in je verdere bestaan geen vel meer kwijt aan de handel.

Vader Anton Driesen (1899-1978) was als knechtje bij vader begonnen (nu loop je stage!). Uit zijn huwelijk met Agnes Baten, een looiersdochter uit Alphen, werden 10 kinderen geboren. In 1935 volgde hij vader Piet op en bouwde op Provincialeweg 122 er de achtste hal bij. In de tweede wereldoorlog weigerde hij voor de Duitsers te werken. Na de bevrijding werd wel subsidie beloofd, maar die moet nóg komen. Het noopte hem inboedel te verkopen en met handel in leer de tien mondjes te voeden.

In Pierre Driesen (1932) stroomt begrijpelijk het looiersbloed. Na de vakschool in Waalwijk ging hij stage lopen in Duitsland en in Rijen. In 1954, één jaar na het ongeval, pakte hij de ouwe stiel van het looien van huiden weer op. Op 15 april 1961 trouwde Pierre met Riet Lourijsen, de dochter van een Dongense schoenfabrikant. Met Riet aan zijn zijde bewerkte hij buffelhuiden voor de textielindustrie. Uit deze buffelhuiden werden pikkers gemaakt (stootblokken in de textielmachines) en nog later kluiven voor honden.

Van Afrikaanse runderhuiden werd naderhand leer gemaakt voor lampekappen. Daarna werden 15 jaar lang poefs en allerlei kleine leren artikelen gemaakt. Een verscheidenheid van produkten, in de loop der jaren opgebouwd, waarborgt het voortbestaan.

In 1976 pakte Pierre de familie-traditie van het maken van zoolleer weer op. Zoon Gerard (1962) liep van kindsbeen af stage bij vader. In Duitsland ging hij ledertechniek studeren. Al 9 jaar zit deze 4e generatie, nu als mededirecteur, in het bedrijf. Naast leiding over de natte bewerking, legt hij de handelskontakten, tot zelfs in China. Vader Pierre, moeder Riet, zoon Gerard en dochter Lilian zijn de vier steunpilaren, waarop Lederfabriek Driesen BV draait.

DE MENS PIERRE

In de lijn van grootvader Piet en vader Anton was Pierre 20 jaar lang lid van kerk- en schoolbestuur. Van 1975 tot 1985 hanteerde hij de voorzittershamer van Vereniging Belangen Oosteind. Ook al fietst en tennist hij graag, z'n werk boeit hem het meest. Het werken met natuurprodukten, het van huid naar leer toewerken, blijft z'n grootste hobby.

Op een mooie winteravond in januari 1996 bij het "droge gedeelte" van Lederfabriek Driesen toosten we met een koel glas bier op de toekomst van het familiebedrijf, op het jaar 101, op de 4e generatie en op Max, de 5e generatie die zich een groot jaar geleden aankondigde. Maar vooral op de kroon op hun werk: *"Lederfabriek Driesen Oosteind BV"* werd bij koninklijke beschikking tot hofleverancier benoemd.

HET GOUDEN PAAR

PORTRET VAN :
PIET VAN STRIEN
MARIE VAN STRIEN-VAN DONGEN
GROENENDIJK 42
OOSTEIND

*"Waar werd oprechter trouw
dan tussen man en vrouw
ter wereld ooit gevonden?
Twee zielen gloeiende aaneen gesmeed
of vastgeschakeld en verbonden
in lief en leed"*

In 1605 schreef Vondel deze mooie verzen. Zouden ze voor de Oosteindse mensen ook geschreven zijn? Het bracht me op het idee om eens te gaan buurten bij een van de oudste echtparen van ons dorp bij Piet en Marie van Strien. Dorpsbronnen weten te melden, dat ze al 52 jaar lang daar in de buurt van de ouwe haven in het huwelijksbootje ronddobberen.

Als ik de deur binnenstap, is moeder de was aan het vouwen in de grote voorkeuken. Vader, getooid in blauwe

kiel en rooie zakdoek, loopt z'n dagelijks rondje op de werf bij zoon Gerard. Gedrieën strijken we neer in de beste kamer aan de voorkant van het huis. Daar zetten de aan tafel een boom op.

DE KINDEREN FRANKEN

Als Janus, Phanus en Antje Franken eens zouden kunnen terugkomen om te zien hoe het er nu allemaal uitziet. Het waren drie vrijgezellen. Antje deed de winkel en Janus en Phanus waren schipper, met ieder een eigen boot. In 1949 heeft Piet van Strien van hen het huis gekocht. Het meest opvallende aan dit 40 meter lange huis was dat het maar één buitendeur had. De klanten voor hun winkel en voor het café en de drie Frankjes zelf, ze moesten allemaal door die éne ingang.

Het blijkt dat nú, bijna 40 jaar later, de familie van Strien zich stevig genesteld heeft op een van de meest rustieke plekjes van Oosteind.

Het landelijke pleintje, waaraan nu vier gezinnen van Strien wonen, kent als uitzicht monumentale herenhuizen aan de overkant van de straat. In het midden van die lange voorpui wonen de oudjes. Dit is het centrum van het familiegebeuren. Elke zondag na de hoogmis treffen daar de van Strienen elkaar om een bakske te drinken bij opa en oma. Vaak zijn ze met een kleine 20 man. Dat er een sterke familieband is, wordt onderstreept door een dikke plastic tas, die Marie van achter Piets zetel pakt. Deze zit vol herinneringen aan hun 50-jarige bruiloft: foto's, sketches, rekeningen, feestgids, de versierde straat, de drumband, de H. Mis, het feestmaal, je vindt het er allemaal in terug. Ze raken niet uitverteld over die gouden dag.

VROEGER

Op 12-jarige leeftijd werd door meester Verhulst tegen Piet gezegd: *"Ga jij maar werken, dan hebben je ouders een eter minder"*. Dit was de weg van elke dorpsjongen uit het begin van deze eeuw.

Piet werd knechtje bij moeders ouders in Raamsdonksveer. Om de 14 dagen had hij een zondag vrij. Wat gehard in het vak fietste Piet na die tijd 2 jaar lang elke dag naar Tilburg. Daar bracht het boerenwerk hem een rijksdaalder in de week op. Weer terug op z'n stekje verdiende Piet als landarbeider en muldersknecht f 15 per week bij Peer Timmermans aan de Provincialeweg. Over het ploeteren op het land was al vaak wat te lezen in ons dorpsblad de "Schakel". Piets verhaal over de dode Peer mag echter niet verloren gaan. Volgens de oude gebruiken werd Peer drie dagen lang thuis opgebaard. Elke avond kwam heel de buurt een rozenhoedje bidden. het was toen ook

gebruikelijk dat de dode 's nachts niet alleen gelaten werd. Omdat niemand van de eigen kinderen de euvele moed had, lag Piet drie nachten in diepe rust naast Peer in eeuwige rust. Piet is dan ook helemaal niet bang om te sterven. O.L. Heer mag hem komen halen. Maar het liefst blijft hij nog een tijdje in de buurt op het landelijk pleintje temidden van zijn nazaten.

Op 11-jarige leeftijd was Riet van Dongen uit Vrachelen wees. De 7 kinderen van Dongen werden ondergebracht in net zoveel gezinnen. Op 14-jarige leeftijd ging Riet dienen. Naast kost en inwoning bracht het f 25 per maand op. Op 13 mei 1943 komen Piets en Riets geschiedenis bij elkaar. Ze trouwden in de St. Jankerk van Oosteind. Ze begonnen toen hun eigenste verhaal. Het werd gezegend met 8 kinderen, waarvan er eentje jong stierf. De jongste zoon Gerard zit nu op de boerderij, die vader in 1949 in gang zette. Gerard verbouwde zelf de voormalige kolenschuur tot loopstal en melkt er nu 50 koeien.

Als het aan B&W van Oosterhout ligt, pakken zich donkere wolken samen boven Oosteind. Met niet minder dan 5000 woningen in de achtertuin dreigen de boeren en daardoor heel de gemeenschap slachtoffer te worden van expansiedrift.

DE 5000 WONINGEN

Piet woont al 87 jaar op Den Horst, Riet 53 jaar. De krantenberichten met dat slechte nieuws doen hen pijn. Riet onderstreept Piets verhaal al knikkend: *"Waar die 5000 woningen ook komen, de boeren worden minstens 250 ha grond afgepakt. Er blijft niks meer over van de echte natuur, van die prachtige polder. Het heeft miljoenen gekost om Oosteind te verkavelen, nu gaan ze alles verruineren. Al die mooie stallen moeten weg. Geen genoeg land meer. het moest niet kanne!"*

"Het doet hartzeer. Het is zo mooi. Ze moeten er afblijven. Hier broeien wat fazanten in de mais, soms zie je een katuil. Er vliegen zoveel ganzen; al die vlinders, 't is zo mooi om te zien; alleen de rupsen, daar ben ik niet gek op. Er zit nog vis in de sloot. mensen uit de stad staan langs de kant te vissen. Voor ons lust rijen we rond in het dorp waar we onze boterham verdienden".
Met terecht trots merkt Riet op dat ze als 59-jarige haar rijbewijs haalde!

CONTENTE MENSEN

Ze glimlachen als ik naar de sleutel van hun geluk vraag. Er ontstaat een mooi gesprek als ze woorden bij die glimlach voegen.

"Makkelijk leven".

Het is goed met elkaar te kunnen opschieten, voor de draad te komen als je iets dwars zit, met je vuist op tafel te slaan als het moet. Ruzie maken is zoiets als een onweersbui: het dondert, bliksemt, slagregent. De lucht die opklaart en er verschijnt een regenboog.

"Gespaard blijven voor ziekte".

Je moet geluk hebben. De keren dat het niet meezat, kwamen ze te boven. Daarna waardeerden ze des te meer de goeie dingen van het leven.

"Vertrouwen op ons geloof".

Traditiegetrouw gaat heel de van Strienbuurt zondags naar de kerk. Voor het inslapen bidden vader en moeder het avondgebed. Twee keer gingen ze op vakantie. het was twee keer naar Ons Lieve Vrouwke in Lourdes.

"Voor de korte tijd dat je hier bent. Maak er iets moois van." Trek niet de zware kar. Tevreden zijn met wat je hebt. Heel de wereld hoef je niet te hebben. We houden nog steeds van elkaar; het houdt niet op. We zorgen goed door elkaar.

Als tastbaar teken pakt Riet lachend een schaal vol vruchten uit het buffet. Piet staat smakelijk te genieten.

Zou Vondel met zijn verzen aan Riet en Piet van Strien gedacht hebben?

DE OUDSTE HUISHOUDSTER

**PORTRET VAN :
TOKE SCHOENMAKERS
PROVINCIALEWEG 70
OOSTEIND**

Toen Toos Schoenmakers me na ons gesprek uitliet deed ze tegelijk de luiken dicht van het mooi gerestaureerde schoenmakershuisje. Gewoonlijk is dat Peet z'n werk. Twee dagen na zijn 90ste verjaardag echter was hij door een flinke griep geveld. Zijn feest met zijn 65 neven en nichten in café De beurs had hij gewoon door laten gaan. Nu zit hij alweer in zijn zetel vlakbij de behaaglijke warmte van de steenkolenkachel. Vanaf die plek had hij luisterend ons gesprek gevolgd en genoot hij van de beker warme melk met honing.

DE HUISHOUDSTER

Op 22-jarige leeftijd kwam de boeredochter Toos Schoenmakers in dienst bij Kees Michielse en zijn 5 zonen.

Het is ondertussen 61 jaar geleden dat ze van 't Horstje op Provincialeweg 70 kwam wonen. "*We zullen zien hoelang ze 't volhoudt*", had vader Kees gezegd.

In 1996 klinkt het zelfverzekerd uit Toos mond: "*Ik ben hier altijd graag geweest, en nog steeds*". Het is haar aan te zien. Er zit een lief en tevreden mens tegenover me aan de tafel. Dat ze van haar werk en het leven houdt blijken geen loze woorden te zijn. Met plezier heeft ze net zes washandjes op de Singer naaimachine gemaakt. Het naaimachien is evenals Toos 82 jaar jong. Bij Toos d'r geboorte had moeder het van vader gekregen. Als eerste had moeder er Toos haar luiers op gemaakt. Dit voorjaar keerde ze Peets stofjas helemaal.

Een meer dan 60 jaar lange klerengeschiedenis van de Michielses is van die spoeltjes gerold. Het oude kieltje van vader, de nieuwe dikke manchester kniestukken. In al de rafels van de broekspijpen, het kon er allemaal mee verستeld worden. Als het machien eens kon praten. In al die tijd is het nog nooit stuk geweest. Al het werk dat Toos vroeger verrichtte, doet ze nu nog, alleen het tempo ligt wat lager en de kracht is verminderd. Als ze nu de ramen lapt, moet Peet meehelpen om de houten trap naar voren te dragen.

Hun leven blijkt toch een wonderlijke combinatie van oud en nieuw te zijn. De was is daar een passend voorbeeld van. In de hoek van het pakhuis staat het fornuis. 's Maandags 's avonds wordt daar de was met soda in de week gezet, dan gecentrifugeerd, terug naar het fornuis om op te koken en dan naar het wasmachien. In de keuken staat een diepvrieskist, die tot boven toe gevuld is. Peet, met zijn 1000 m2 groententuin, zorgt ervoor dat ze nooit groenten hoeven te kopen. Hun toenmalige geitestal is omgebouwd tot kookkeuken. Het gasfornuis staat er broederlijk naast de houtkachel. Telefoon hebben ze al 20 jaar. Ze genieten van hun kleuren TV. Er is geen bel aan de voordeur. Iedereen komt toch achterom. Toos kookt graag rijstepap en macaronipap. Peet vult aan dat ze ook lekkere moutpap maakt en zijn ogen beginnen te glinsteren. Getalenteerd als ze is, bakt ze lekkere witte mik, krentemik en eierkoeken. De laatste zijn bereid met een afgestroken eetlepel amoniak van drogist Broeders. Om goed te rijzen doet een met hout gestookte oven het 't best. De ovendeur zat precies op de plek naast de kolenkachel waar Peet nu zit. Pannekoeken met gist bereid, blijken het te winnen qua luchtigheid van het zelfrijzend bakmeel. Hierom houden ze de lekkere dingen van vroeger stevig vast. Toos d'r grootste hobby is breien en borduren.

Broer Toon en de Michielses werden met sokken en handschoenen verblijd en voor de geborduurde tafellakens blijkt nu in de familie geen afzet meer. De kleine dagelijkse dingen, de bloemen in haar tuin, maken haar leven zo zinvol, maar ook de belangrijke dingen houdt ze vast.

HET GELOOF

Het geloof, dat ze van haar ouders meekreeg, verrijkt haar leven. De gezongen H. Mis op zondag wil ze voor geen geld missen. Meebidden en meezingen vindt ze zo fijn. Oosteind heeft echt een kerk van de mensen. Nog meer nu er zo hard in gewerkt is door de parochianen. Elke avond bidt ze samen met Peet twee tientjes van de rozenkrans: voor alle overledenen en voor alle nood in de wereld. Met ouder worden is het persoonlijk geloof zo gegroeid dat praten met O.L. Heer gewoon gebeurt. Uit deze bron put Toos al haar kracht. "*Dat ik dit allemaal mag meemaken*", mijmert ze.

HAAR LEVENSSCHOOL

Toos komt uit een nestje van vijf. Haar ouders woonden op 't Horstje, in de boerderij waar nu Jan van Dongen met z'n gezin en oma woont. Vader Janus had er een paar koeien, 'n paard, varkens en kippen. Alle grond moesten ze pachten. Elk jaar moest er f 1300 bijeen geschraapt worden om die pacht te kunnen betalen. Hun leven werd erg bepaald door die pachtschuld. Elk jaar hoorden ze moeder opmerken: "*Niemand hoeft ons op de rug te kijken, alles is betaald*". Met de opbrengst van het hooi, de aardappels, de vetgemeste varkens en de twee kalfjes kon de schuld ingelost worden. Daarom ging vader steevast in november te voet met die twee kalfjes naar de markt van Rijen. Vanaf 3 uur 's middags stond moeder hem dan aan het keukenraam op te wachten.

Als het een "*Hij is alleen hoor*" werd, dan was het feest. Er werd een bakske gedronken en een mikkenboterham gegeten.

Wat is er geploeterd om enigszins de eindjes aan elkaar te knopen. Gelukkig had vader een bijverdienste. Hij was voerman voor het gasthuis, het voormalige St. Jozef ziekenhuis. In die tijd was er voor de oudjes nog een aparte burgerzaal en een aparte armenzaal. De minstbedeelden liepen toen in ouwe pietelaars rond. Voor allemaal was er verwarming die op cokes gestookt werd. Vader mocht deze cokes aanrijden. Hij mocht ook de gierputten leegrijden en de gier verspreiden op de akker. Op zo'n werkdag begon vader al om 4 uur. Als hij dan vlug het paard aangetuigd had en het hooi en de klaver opgeladen, is het ooit gebeurd dat moeder door het kleine doorkijkje van de zijgevel met haar handen aan d'r mond riep: "*Janus, je pijpje!*" Kleine Toke mocht hem dan met het pijpje in d'r hand geklemd achterna hollen.

HET NAAIEN

De eerste steken van het naaiwerk leerde Toos op de meisjeschool van de nonnen. Met de hand leerde ze broeken en bloezen naaien. Deze kleren werden met Sinterklaas aan de arme kinderen uitgedeeld. Al ras bediende Toos moeders handnaaimachien om de katoenen boezeroenen en de manchester broeken te repareren. Meer bedreven in het vak ging ze waggen maken. Waggen zijn voorlopers van de laarzen. Ze werden gemaakt van Turks leer (een dikke stof). Een wag werd rond de onderbenen gedragen en viel met een strookje over de wreef.

VERDIENENDE KINDEREN

Na de lagere school werden de kinderen als knecht of als meid verhuurd. Om de beurt gingen de twee zussen buitenshuis

dienen. Toen Toos 2 werkplekken had gehad, kwam ze in het mannenhuishouden van de Michielses. In die 61 jaar is ze er een keer een heel jaar uit geweest. Omdat moeder ernstig ziek was, ging ze terug naar huis.

Na haar dood vroegen Peet en Toon Michielse niet alleen aan Toos of ze wilde terugkomen, maar of ook haar vader mocht meekomen. Tegen één zaak zag hij op: de overgang van 80 jaar bedstee naar een gewoon bed durfde hij niet goed aan. Buurman Klaas Leemans sprak vanuit ervaring de wijze woorden "*Dat zal je zo goed bevallen*", en vader Janus mocht nog 3,5 jaar van het bed genieten.

De 82-jarige Toos maakt nog een tweede beker warme melk met honing voor de 91-jarige Peet klaar.

Levend in deze harmonie en zo puur zijn ze alle twee rustig op weg naar het volgende unicum.

DE VERENIGINGSMAN

**PORTRET VAN :
TOON HAARBOSCH
HOGE DIJK 20
OOSTEIND**

We zitten tegenover elkaar in de huiskamer. Toon in z'n luie zetel vlakbij de grote radiator, de benen gespreid en de handen op de knieën. In z'n ronde kop staan vriendelijke ogen. Hij geniet van het bakske dat vrouw Nel net voor ons heeft ingeschonken. Op die plek zou Toon model kunnen zijn voor een variant op de contente mens. Achter dit volle gezicht kan alleen een blij verhaal schuilgaan, overdenk ik.

TOON, DE ECHTGENOOT VAN NEL VAN STRIEN

We zitten dus op de Hoge Dijk, in een van die lange rij arbeidershuisjes, die daar staan. Toen Toon en Nel in 1969 het huisje van Anna Akkermans kochten, braken ze het tot op de grond toe af. Tezamen met zijn broers en

zwagers (langs beide kanten waren er 10 kinders) bouwden ze er een nieuw huis. Het sloophout van hun eerste "houteren" huis, dat f 5.000 gekost had, werd in de nieuwbouw verwerkt in het stenen huis. Piet Vis had hun houten hutje gezet. De drie kleine Haarboschjes groeiden op, midden tussen de velden. Eenmaal getrouwd, bouwden de twee zonen ook in Oosteind. De dochter zocht het elders, maar als straks hun bouw in de Maalderijstraat klaar is, is het gezin Haarbosch weer compleet op d'n Horst.

Toon was 12 jaar in dienst bij Martens Beton en in z'n beroep onderhoudsmonteur werkte hij 21 jaar bij Struyk Beton. In de avonden voorzag hij vele Oosteindse families van centrale verwarming en zo werd de nieuwbouw gefinancierd.

Op het sociale vlak bleek hij ook niet stil te zitten.

TOON, DE SOCIAAL BEWOGEN MENS

Oosteind telt 50 verenigingen. Het is goed georganiseerd, mag je dan stellen. Bij welke club was Toon? Het werd een indrukwekkende lijst. Hij was lid van het comité van gouden bruiloften, 25 jaar lid van de Vereniging Belangen Oosteind, 27 jaar voorzitter van buurtvereniging 't Hoekske, 15 jaar voorzitter van de OVV veteranen, 5 jaar penningmeester van de vakbond St. Eloy, 2 jaar lid van de bouwcommissie van de kerk, voorzitter van het comité De Hel van 't Hoekske.

Je vraagt je af wanneer Toon nog sliep met zo'n activiteitenlijst. Zijn blakend portret zegt dat hij er niet onder geleden heeft. Om er geen compleet boekwerk van te maken, staan we bij twee functies wat langer stil.

VOORZITTER VAN DE OVV VETERANEN

Drie dikke foto-albums illustreren zijn mooie OVV tijd. Het elftal met de Oosteindse spelers als van Strien, van Rijen en Leemans zijn er in vereeuwigd. Ze staan tussen de foto's van internationale sterren. Ieder jaar organiseerden de Oosteindse oudjes een groot voetbaltoernooi. Zo ontmoetten de twee aarts-rivalen NAC en Willem II elkaar na 13 jaar weer op het OVV veld, speelde er het Nederlands militair elftal tegen RKC, kwam Arie Haan, toen trainer van Anderlecht, de prijzen uitreiken, werd de wedstrijd per parachute neergelaten, werd er een noodtribune van 3000 zitplaatsen gebouwd, kwamen er 6000 bezoekers op af, enz. enz. De opbrengst ging dan naar de kas van de jonge OVV spelers. Kleding en materiaal, de oudjes zorgden ervoor.

TOON, DE VOORZITTER VAN 'T HOEKSKE

In 1960 bliezen Neel Timmermans, Willem van Rijen en Dorus Vissers het Sinterklaascomité, dat toen 33 cent rijk was, nieuw leven in. Buurtvereniging 't Hoekske was herboren. Als clubhuis dienden bij toerbeurt het café van Jan Akkermans en dat van Dorus Vissers. Daar werd dan met heel de buurt gebingood, gerikt, gebarbeued, Sinterklaas gevierd, gecarnavald en gejaarvergaderd met worstebrood en een afzakkertje toe. Het waren evenzovele aanleidingen om te buurten. Als hoogtepunt gold de jaarlijkse Bonte Avond. Buurtbewoners traden dan op, zoals accordeonist-tekstschrijver-zanger Jan Caron, Piet van Rijen aan het orgel, Rinus van Strien op de drum, de zusjes Caron voor de zang en nog vele anderen. Bertus van Rijen voor de algehele leiding.

In de wei van Neel Timmermans gonsde het van de buitenactiviteiten. De volksspelen, het eieren zoeken, de start van de speurtocht, het eindpunt van de dropping enz. vonden er plaats. Toen de twee café's sloten, werd Neel's stal waarin eerst 20 koeien stonden, tot buurthuis omgebouwd. Met z'n allen maakten ze een brandvrije vergaderzaal, een dames- en herentoilet, de bar en goeie schoorstenen voor de kachels. Burgemeester Mater kwam er in 1989 carnaval vieren om van dichtbij te beleven hoe het er gonsde.

't Hoekske bewoog zich ook op het politieke vlak. Met wethouder de Laat werd er een centrale TV mast van 17 meter weggezet. Twaalf jaar voordat de kabel er lag, konden de Hoeksken al van zes TV stations genieten. Er kamen lantaarnpalen op de Hoge Dijk. Toen de Provincialeweg open lag, verzorgden ze een eigen busdienst voor de schoolkinderen. De stankoverlast van de oliepijpleidingen werd ingedamd.

Bij tegenslag in de gezinnen staan burenhulp en ziekenbezoek hoog in het vaandel. Er zijn ook periodes van slaptes in het buurtgebeuren. Het goeie overwon en er staat nu weer een stevig jong bestuur.

Al die activiteiten vinden plaats omdat al 30 jaar lang een vriendenploegje van drie een keer in de maand oud papier ophaalt. Ze verzamelen zo'n 2 à 3 ton oud papier. Met een subsidie van 5 cent per kilo belooft de gemeente hun inzet. "*Mooier kan toch niet*", knikt Toon.

"t Hoekske werd vroeger wat over het hoofd gezien. Het was vooral de buurt van het gewone volk. De kleine en merendeels gerestaureerde huisjes vertellen nog iets uit de tijd. Met de drie bloeiende vervoersbedrijven en de bloeiende buurtvereniging is er het tegendeel gegroeid.

TOON MET PENSIOEN

Een paar jaar geleden is Toon gestopt met het werk op de fabriek. In het verenigingsleven doet hij het ook wat rustiger aan. Helmaal kan hij het niet laten, want in "*de hel van 't Hoekske*" is hij nog actief. Elk jaar organiseren wat burens een cross voor hardlopers en wielrenners. daar trekken ze honderden bezoekers mee. De opbrengst ervan gaat naar een goed doel, zoals de gehandicapten van Oosterhout, de restauratie van de kerk of de film "*Oosteind, 'n laatste dorp*".

Ook prult Toon nog wat in z'n garage annex werkplaats. Het kachelkje, de aanhanger, het poortje van de burens worden er gerepareerd. Een mooi ijzeren sierhek met Franse lelies, dat tegen de muur staat om geplaatst te worden, zegt dat het prullen op hoog niveau is. En passant blijkt in de werkplaats dat hij er samen met Piet Luykx de gebrandschilderde ramen van de kerk van nieuw roestvrijstalen frame voorzag en er een nieuw kruis voor op de toren maakte.

Wat thuis niet lukte vanwege te kleine ruimte, mocht in de werkplaats van de firma Struyk Beton gerealiseerd worden.

TOON, DE OOSTEINDSE MENS

Als we voor z'n huis staan, ligt aan de overkant van de straat in de punt van een wei, een klein parkje. Achter gewitte palen loopt een pad en staan er planten. Bij een populier is een bank gezet en tegen de stam van die dikke boom staat een Mariabeeldje.

Enkele jaren terug was het nog een verwaarloosd hoekje. De vernieuwer hiervan laat zich makkelijk raden.

Vanaf die plek kijken we richting de Donge, richting 's Gravenmoer. Toon mijmert: "*Wat een uitzicht hier. Als je over de Provincialeweg fietst, kan je nog verder weggijken. Het is toch zo'n mooi dorp waar we wonen. Als ze het volbouwen met 7000 woningen, blijft er toch niks meer over van d'n Horst. Dat zal ons pijn doen. Ik weet, je mag niet alleen naar jezelf kijken. Ik gun ieder z'n huis, maar ik denk dat het anders opgelost kan worden. Is Oosterhout al niet groot genoeg? Zijn er rond Breda geen plekken waar minder stuk gemaakt hoeft te worden?*"

Vrouw Nel vraagt Toon te komen eten. We buurtten vier uur bij de grote radiator en de dikke boom. Een van Oosteinds beste vertellers was aan het woord.

DE NIEUWE KOSTER

**PORTRET VAN :
FRANS TROMMELEN
PROVINCIALEWEG 77A
OOSTEIND**

DE AFSPRAAK

Op pad naar de kerk komen Frans en ik tot een afspraak. Er klonk aarzeling in Frans stem. Een zinnetje is met letterlijk bijgebleven. *"Ik ben maar een gewone mens, is dat wel de moeite waard voor een portret in ons dorpsblad?"* Dat bij uitstek levensverhalen van gewone mensen toevertrouwd moeten worden aan de geschiedenis van ons dorp, had Frans overstag doen gaan.

"KREK WA'K Wô"

Een dag erna sta ik op z'n grote "achterom". Het toenmalige wekje, waarop vroeger Natousha, de pony van dochter Marion graasde, is nu veranderd in een soort vogelwei. In een deel scharrelen de Barneveldse kippen,

in een ander ganzen er sneeuw witte ganzen en in het laatste deel gaan straks de kalkoenen om vetgemest te worden. Hiervoor ligt de groentetuin. De mooi op een rij gezaaide peulen zijn zorgvuldig afgedekt met gaatjesplastic. Want de beukenhaag aan de ene kant van de werft en de ligusterheg daar tegenover zijn prima schuilplaatsen voor de vele sjilpende Oosteindse mussen.

In deze landelijke omgeving, met uitzicht op de wijde Willemspolder, heeft Frans een werkplaatsje gebouwd. Er staan een werkbank, een draaibank met afzuigsysteem, een elektrische figuurzaag en een slijpmachine in. Het is een indrukwekkend machinepark voor een hobbyist. Er hangt een statige rij lange houtbeitels aan de muur. Deze sleep Frans van afgedankte vijlen.

Het draaien van een stevige kandelaar uit de grenen balk van de gesloopte kerktoren of het draaien van een smaakvolle fruitschaal uit 44 aan elkaar gelijmde eiken plankjes was zo een peuleschilletje voor Frans. Zijn eindprodukten bewerkt hij met ruwe bijenwas. Waar het maar enigszins kan heeft hij plankjes en afgedankte eiken tafelpoten in z'n werkruimte wegetast. Al de groen-koperen ornamenten uit onze kerk kwamen dankzij Frans z'n poetsrollen op de draaibank tot een nieuw blinkend leven. De grote luchters en altaardeur demonteerde hij wel, maar die werden in de polijstfabriek van de fa. Hofman grondig onder handen genomen.

Fran's ogen blinken van enthousiasme als hij zijn hobby's uit de doeken doet. En dat is nu "*krèk wa'k wô*", vertrouwt hij me lachend toe. Op een van zijn schappen staat 'n lijfspreuk in kromme, ontroerende hoofdletters geschilderd. Ondertussen heeft vrouw Annie zich bij ons gevoegd. Haar koninkrijk grenst aan Frans z'n werkruimte. In de binnen- en buiten volière vliegen tientallen bonte kanaries op en neer. Ze hebben het zichbaar druk. met de pluizen van schapewol die op de vloer verspreid liggen, zijn ze hun vogelnestje aan het inrichten.

HET HUIS

Via de garage komen we in de smalle keuken. We gaan even zitten in het kleine voorkamertje. Frans en Annie tellen er even de 5000 Douwe Egbertspunten af. De ouwe koffiepote heeft het net begeven. Hier worden ook de Vijf Uur Show en Studio Sport bekeken. Het meeste is toch te zien via een groot voor- en zijraam. Het biedt een ver uitzicht op de Provincialeweg. Terwijl Annie de punten bundelt vervolgen wij ons gesprek in de brede living. In 1962 bouwde de fa. Louwet op deze plek het huis voor het jonge stel. Hun dochters groeiden er in op. Mevr. Wouters, Annie's moeder, bracht er de

laatste zeven jaren van haar leven door. Nu huizen ze er weer met z'n tweetjes. Wat was Frans z'n beroep?

DE FABRIEK

In 1939 was vader Jan trommelen met vrouw en elf kinderen van Dongen in Oosteind komen wonen. De lerenhakken-fabriek, die daar gestart was, kwam hier tot bloei. Samen met hun vijf knechten voorzagen ze de schoenfabrieken in heel de regio van leren hakken. In alle maten, van 22 tot 44, werden ze vervaardigd. Vanaf z'n 14e jaar werkte Frans 6 dagen per week van 's morgens half acht tot half elf 's avonds in de hakkenindustrie.

Een detail uit de die tijd mag zeker niet verloren gaan. Om het aflopen van de riemen op de lopende band tegen te gaan, werden ze met stroop ingesmeerd. Dit mocht niet verhinderen dat de hakkenindustrie afliep in de jaren 60, omdat heel de schoenindustrie kelderde. Daarom schakelde de Fa. Trommelen over op het vervaardigen van pantoffels. Voortaan maakten ze onder de naam "*Troja*" cosy-pantoffels. Na jarenlang hakken van respectabele dikte vervaardigd te hebben, werd er op de cosy-pantoffel maar een hak van 10 mm gezet.

Na een moeizame nieuwe pionierstijd van vader Jan met z'n zonen Kees en Frans, kwam er op de fabriek werk voor acht man, bevolkten twaalf Oosterhoutse vrouwen de stikkerij en moesten ze de acht thuisstiksters van materiaal voorzien. Zo schuifelden er per week 2000 cosy-pantoffels de Nederlandse markt op. V&D uit Amsterdam was een van hun beste klanten. De 2e keus kocht een Joodse handelaar uit Hendrik-Ido-Ambacht op.

Door tegenslag en pech geteisterd moesten de Gebr. Trommelen in 1966 de fabriek verkopen. Ad Verharen uit Dongen nam het bedrijf over en onder de naam "*Troja*" bestaat het nog steeds.

Na 28 jaar als zelfstandige gewerkt te hebben, kwam Frans eerst in loondienst bij de Boerenbond in Breda en nog eens 20 jaar bij de Bredase Wijnhandel. Door een re-organisatie moest hij als 56-jarige afvloeien. Ondertussen is hij al weer 10 jaar thuis en toeft tussen zijn gevogelte en op z'n houtdraaierij. Sinds 2,5 jaar is er een intensieve hobby bij gekomen.

DE NIEUWE KOSTER

Frans is al 35 jaar voorlezer in de kerk van d'n Horst. Toen hij dat een kwart eeuw deed, schonk Pastoor de Bie hem en Jozef Bossers ieder een gouden zakhorloge. Met het teruglopen van Walter Baijens gezondheid werd hij het hulpje van de koster. Na het overlijden van Walter riep de Oosteindse gemeenschap Frans tot het kosterschap. Net zoiets dus als in de eerste Christen-tijden toen zo de priesters door het volk tot het ambt geroepen werden.

De gewezen pantoffel-fabrikant verbond er ook een zakelijk "staartje" aan. Hij wilde die taak uitoefenen met een tweede geroepene. Samen met Gerard Rombouts het oud gemeenteraadslid, vult hij nu het Oosteindse kosterschap in. Ze doen dit letterlijk en figuurlijk pro Deo (voor God). Voor Frans houdt dit ook een beperking in. Hij kan niet meezingen met het mannenkjoor van de kerk. Gelukkig is hij als 2e bas, samen met Rinus van de Biggelaar, lid geworden van het Mades Mannenkoor, dat klassieke muziek uitvoert.

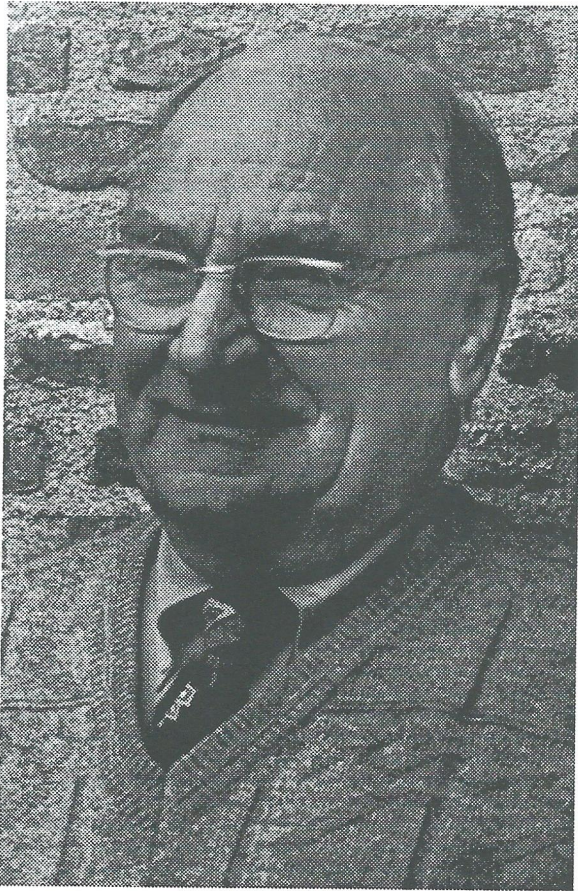
Alleen op gouden en zilveren bruiloften is de 2e bas z'n stem te beluisteren. In een van de mooiste kerkjes van het bisdom, zoals de architect van het bisdom zich uitliet. Toen de kerk gerestaureerd werd, was Frans niet weg te denken uit de tempel. Al klussend werd er vele uren tastbaar gebeden. Hij zou zich geen compleet mens voelen als hij niet kon werken in de kerk.

DE GEWONE MENS

Met de deurknop in de hand blijkt de gewone mens Frans ook nog 12 jaar lang voorzitter geweest te zijn van de ponyclub de "Trouwte Vriendjes". Onder zijn leiding werden toen op het 8 ha grote terrein van Lee de Wit en Louis Claessen pony-concoursen met 450 deelnemers georganiseerd. Ondertussen is hij alweer 4 jaar bestuurslid van de katholieke bejaardenbond Oosteind.

Over een gewone mens gesproken . . . !

DE ONDERNEMER

**PORTRET VAN :
PIET VISSERS
ESDOORNLAAN 10
OOSTERHOUT**

Het klapstuk van het 75-jarig bestaan van de St. Janschool is wel de reünie. De schooljeugd van toen en van nu, van in Oosteind en van buiten Oosteind trof elkaar op 29 juni 1996 in de grote tent op het voetbalveld. Het waren er 1050, uit zeven verschillende landen waren ze samengestroomd. Namen die alleen nog leven in verhalen werden weer levende werkelijkheid. Hoe zou het de mensen vergaan zijn, die jaren terug hun wortels achter zich lieten? Loopt hun hart nog warm voor Oosteind van nu? Om hier iets van te proeven was Piet Vissers, de man die 33 jaar op Oosteind woonde, bereid voor een gesprek. De ochtend na de afspraak zat ik al op de achterkoer van zijn riante woning. Zijn vrouw Leny had voor een lekker bakske gezorgd. Terwijl zij ging zwemmen, liet ze de twee mannen buurten.

DE BAKERMAT

Aan de Provincialeweg 210 ligt de bakermat van het gezin Vissers. Er werden vijf jongens en drie meisjes geboren bij Dorus Vissers en Corrie Luijten. Pa verdiende de kost als metselaar-aannemer. Hij was een goed vakman. Zo verrees de watertoren van Dongen van tussen zijn handen. Per 1000 stenen werd je toen uitbetaald. Toen klein Piet 6 jaar oud was, werd pa ongeneeslijk ziek en kon hij niet meer werken. Van de restanten bouw-materiaal werd een café gebouwd. De specialist zei dat hij nog een paar jaar te leven had. Toch zou hij als droge kastelein het dorpscafé "De Schuur" nog 35 jaar runnen. Het was zo'n armoedige tijd voor hen, dat ma de eetkamer moest verloten om te kunnen leven.

Als dochter van een veehandelaar stroomde er zakelijkheid door haar aderen. Bij pa stond het vakmanschap voorop. Haar vader nam de eerste drie jaar de zakelijke kant op zijn schouders van 't nieuwe bedrijf. In die tijd moest je betalen om een slooppand met de grond gelijk te maken. Zelfs uit de panlatten werden de spijkers getrokken en elke steen werd afgebikt. Heel klein ontstond er een levende handel in spijkers, dakpannen en ander tweedehands bouw materiaal.

Piet's schoolprestaties leden niet onder de harde strijd om het bestaan. Hij hing aan de lippen (wat sterk uitgedrukt) van meester Verhulst, juffrouw Loonen, meester Minjon en vooral meester Timmermans. Op advies van meneer Minjon ging Piet naar de Mulo. Daar hield de puber, die zo graag meeknokte in de knollenstrijd tussen 't Hoekske en 't Horstje, het op zekere dag voor gezien. Moeder zei: "*Als blijft, hier heb je geld voor een blauwe overal!*" Een dag later stond Piet op de sloop.

Meer een doe-mens dan een studieknobbel, begon hij op 14-jarige leeftijd zijn slopers-carrière. Met de jaren breidde hun werkterrein zich uit over heel Brabant. Zeven dagen per week werd er gesjouwd. Het is dan ook niet te verwonderen, dat hij op een werk in Hoeven Leny Roovers leerde kennen.

HET ECHTPAAR VISSERS-ROOVERS

In 1947 trouwden Piet en Leny. Zij aardde prima in Oosteind. Als rasechte Oosteindse mens was Piet lid van diverse clubs: de biljartclub, de kaartclub, de toneelclub en vooral de buurtvereniging. Piet's ogen glinsteren als hij vertelt over de rondrit van Sinterklaas (Kees Simons) naar de zieken en het inkopen van speelgoed.

Als hem gevraagd wordt waar hij het eerst aan moet denken als de naam

Oosteind valt, rolt het eruit: "*Een heel kleine leefgemeenschap waar ieder iedereen kent. De mensen gaan goedmoedelijk met elkaar om. Het is er gezellig wonen*". Niettemin verlaten ze na 9 jaar het dorp.

VISSERS BV

In 1956 vloog Piet onder de vleugels bij vader vandaan en nestelde zich aan de Tilburgseweg. Hij kocht het geliquideerde betonfabriekje van de Rooy. Toen bezat hij al veel. Bij nadere uitleg bleek dat "veel" "*stikken van de schuld*" te zijn. Dankzij een ijzer- en puinhandelaar kon hij de lening rond krijgen. Hij betaalde ze in natura terug. Toch werd het oh zo moeilijk om die eerste f 1000 te verdienen. Met de handelsgeest van moeder en het vakmanschap van vader in zijn binnenste verenigd, groeide het slopersbedrijf. Vaak moest er voor de helft gesloopt worden en dan nieuwbouw gepleegd. Het bracht Piet op het idee om zelf een aannemersbedrijf te starten. Om goedkoper uit te zijn kocht hij meer bouw materiaal in dan nodig was. Het bracht Piet op het idee om een bouwmaterialenhandel te starten. Zijn begrotingen bleef hij evenwel maken op de achterkant van het sigarendoosje. Het heeft de Nederlandse Spoorwegen niet weerhouden om al 60 jaar klant bij de firma te zijn. Hij, die dag en nacht werkte en 100.000 km per jaar in zijn mooie slee aflegde, begon aan afbouwen te denken. Hij tekende zelf een droom-huis en trok het op van ijsselsteentjes. Vrouw Leny weerstond haar man deze keer en wilde niet mee naar de werft aan de Meidoornlaan waar het bedrijf staat. Overigens was de groei van het bedrijf nooit gelukt als Leny niet achter hem had gestaan en alleen de opvoeding van de kinderen op zich had genomen. Die gestage groei heeft hij ook aan zijn beste medewerkers te danken. Ze hadden een personeelsvereniging waar je "u" tegen zegt.

Als Piet verhaalt over de uitstapjes, de bonte avonden, de etentjes, roept dat bij mij het beeld op van zijn geboortegrond, met z'n allen, gemoedelijk, gezellig met elkaar omgaan en hard werken voor de boterham. Er was weinig of geen verloop onder zijn mensen. Piet onderkent geluk gehad te hebben, maar geluk moet je wel afdwingen.

Zijn drie kinderen groeiden met het ouder worden mee in het bedrijf, net zoals bij zijn ouders op Oosteind. Ze hadden meer dan 60 mensen in dienst en de nieuwe generatie is er klaar voor om het roer over te nemen.

DE NIEUWE GENERATIE

De appel valt niet ver van de boom. In vaders spoor stapte ook zoon Stan uit z'n studie. Hij, die zelf jong gestart was in 'n blauwe overal van moeders centen, stuurde zijn 15-jarige zoon met een loader op pad om het postkantoor van Den Bosch te slopen. De dochters Corrie en Annie draaiden in hun vrije tijd, de vacaties en later full-time mee. Voor Piet was het welletjes. In 1976 werd het bedrijf opgesplitst. Stan werd hoofd van de sloperij en gebruikte materialen. Onlangs kocht hij een hydraulische kraan, die met een schaar op 25 meter hoogte beton van 60 cm. dik doorknipt.

Dochter Annie en schoonzoon Jan (beiden onderwijzer) runnen het ultramoderne "*Vissers bad en keuken Design*". De oudste dochter Corrie zit in het kunststoffen-bedrijf van haar man. Er is een sterke familieband. Ze wonen allemaal vlak bij vader en moeder. Bij de pionier van Vissers BV kloppen ze aan om advies.

DE SOCIALE MENS

Piet's activiteiten bleven niet beperkt tot het bedrijf. Hij was 20 jaar bestuurslid van TSC, waarvan 17 jaar als voorzitter. Hij richtte het comité "*De Ronde van de Molen*" op en draaide 25 jaar als

bestuurslid mee. Hij hielp het parochiefonds op poten zetten, zamelde geld in voor de zieken en was voorzitter van de Accordeonclub. Hoe het mogelijk was dit er allemaal bij te doen, vatte hij samen in 2 woorden: "*inspannende ontspanning*".

DE SCHOOL VAN HET LEVEN

In al dat succes is de schaduwkant Piet niet voorbijgegaan. Succes en pijn gaan hand in hand in het echte leven. Pijn, omdat er na pa's slopende ziekte zoveel armoede was. Pijn, omdat twee van zijn broers zo vroeg verongelukten. Zelf moest hij zes keer een zware operatie ondergaan. Hij had ook zoveel van het lijf gevegd. De positieve kant van dit alles is dat hij heeft leren afzien, dat hij de betrekkelijkheid inziet en zich hecht aan dat wat waardevol is. In zijn grote huis richtten ze boven één grote slaapkamer in met logeerbedden voor hun acht kleinkinderen. Leny en Piet genieten intens van ze.

OOSTEIND

Al dat mooie in het leven neemt niet weg dat Oosteind blijft trekken. Hij draagt d'n Horst een warm hart toe. Vader en moeder liggen er begraven. Met z'n schoolkameraden Jan Caron en Nico Michielse bleef het contact. Als Ulendonc een tentoonstelling houdt is hij er. In café De Baan is het lekker eten. Zijn kleindochter loopt nu stage op de St. Janschool van Oosteind.

Piet had ons geen visserslatijn te melden. Dat Piet Vis er op de reünie was, zal duidelijk zijn. Samen met zus Mien uit Breda, zus Bets uit Eindhoven en zus Nel uit Tilburg, gaven de Vissers er acte de présence.

DE RENTENIERENDE BOER

**PORTRET VAN :
TOON VERKOOLJEN
PROVINCIALEWEG 188b
OOSTEIND**

Als de vrouw des huizes me binnen laat zit Toon rustig te wachten. In een schoon overhemd met korte mouwen en zonder stropdas heeft hij plaats gevat aan het hoofd van de tafel.

Achteroverleunend staat de rentenierende boer me uitnodigend te woord. Op dezelfde plek, waar vroeger slager Bart van de Put zijn slachtvee stalde en een eind maakte aan menig koeienbestaan, bouwde Toon tezamen met z'n kinderen een huis en gaan wij nu praten over het leven van Toon en zijn gezin en het leven op Oosteind. Als moeder koffie inschenkt en frou-frou-koekjes uitdeelt, blijken warempel beide mannen deze voorkeur gemeen te hebben. Achteraf gezien was het de voorbode van een lekkere babbel.

HET NESTJE

"*Het gezin van herkomst*" zeggen de Vlamingen tegen het stamgezin. Toon is geboren en getogen op de Provincialeweg 227. Het is de boerderij waar nu Piet Evers "boert". Ze waren met vier kinderen en Toon was de jongste. Twee dingen uit zijn jeugd zijn hem bijzonder bijgebleven. In de oorlog bleek dat de Oosteindenaren het turfsteken nog niet verleerd hadden. Toon was één van hen. Op hun land in de Dongendijkse polder, waar nu zoon Bert boert, zakten de wielen van de hoogkar zó diep de grond in dat er wel turf moest zitten. Het steken ging zó: na het wegsteken van de grasmat en de zwarte grond, zat je na ongeveer 25 cm bij de moer.

Deze moer werd op het weiland geschept en nat gemaakt. Met plankjes onder de klompen werd het vastgetrapt en met een peeënmes werden de turfkes op maat gesneden . . . Als ze na een paar dagen droog waren, kon moeder weer lekker moutenpap op de plattebuis koken.

Het andere verhaal betrof de roggeteelt in de oorlog. De rog, die ze over hadden, lieten ze verven bij Guus van Gurp, de molenaar. Ongeschikt voor de consumptie, beurden ze voor het zo ontstane veevoer een paar centen de kilo.

In 1947 nam Toon de boerderij van vader over. Zijn ouders bleven wel in het voorhuis met een aanbouwje wonen. Zo woonde vader 20 jaar lang, tot aan z'n dood, bij hen. Moeder was 8 jaar eerder gestorven. Het was net één week voor hun gouden bruiloft. De hele buurt had het feest al mee helpen voorbereiden.

HET HUWELIJK

Toon leerde zijn vrouw Bertha Aarts uit Dongevaart kennen op het bevrijdingsfeest in de schuur van Fons van Hoek. De eerste 12 jaar van hun huwelijk kregen ze acht kinderen: vijf meisjes en drie jongens. Zo was 1953 een topjaar: Jo werd in januari geboren en Tonnie in december. Van die tijd af molk Toon de koeien alleen en stookte hij zondagsavonds de was op het fornuis in de koeiestal.

Ondanks het grote gezin was het leven zo'n stuk rustiger. *"Om 'n idee te hebben moet je nu elke dinsdag die lang-kèr vol toeristen met Trui, de Belse knol, over de Provincialeweg zien trekken. Zo waren er vroeger alleen maar paarden te zien."* Het paard blijkt een aparte plek in Toons leven in te nemen. Hij kreeg er veel vriendschap van en ze verstonden elkaar. Het is niet verwonderen dat hij elk jaar op de markt in Hedel een 1,5 jaar oude Belse knol kocht. Die nieuwe spande hij dan naast de ouwe en met de lint in de hand werd ze dan getuigd.

Zijn liefde voor paarden ging zo ver dat hij bij een felle brand in z'n loods zijn trouwe merrie Riet uit de vlammenzee redde. Haar manen hadden al vlam gevat. Voor de rest ging alles verloren. Toon Klaassen was zo attent om hem een volle kar hooi en stro kado te doen. In 1953 werd zijn wei in de Dongendijkse polder ook getroffen door de watersnood. Tot twee keer toe liep alles onder. Zijn vee mocht hij bij Jan van de Heijkant onderbrengen. Hij wilde er niets voor hebben.

Toen ze in 1970 stopten met boeren, nam hij zijn ster-merrie mee naar zijn nieuwe woning. Ooit waren ze begonnen met zes koeien, één kalf en zes varkens met 12,5 bunder land, de pachtgrond inbegrepen. Hij leverde dagelijks drie kannen melk aan de fabriek. Met zeven boeren uit de omtrek hadden ze zich verenigd om op toerbeurt de melk voor elkaar op te halen. Op de melkkar konden 27 kannen en die was alleen op de maandag vol. Soms moesten er een paar kannen meer op. Met een plank ertussen werden ze dan opgestapeld. Wie de toerbeurt had, bracht ook de bruine zakjes met het melkgeld mee van de fabriek.

Toen de 21-jarige Bert de boerderij van vader overnam, had hij 29 koeien en 12 stuks jongvee. Content kijkt hij terug op die tijd. *"Binnen en buiten had ik goed geboerd"*, merkt hij genietend op. Wat was er in die jaren wel een hoop veranderd.

DE VERANDERING

De mechanisatie bracht binnen en buiten ook grote veranderingen. Met een tonneke van 600 liter reed Toon de gier over zijn land uit. Om makkelijk te werken had hij de hoogkar samen met Bert omgebouwd tot een lage strontkar. Het tonneke moest immers met de strontschep gevuld worden. Nu rijden ze met een injector, die duizenden liters gier de grond in werkt.

Eerst was er het zeisje, daarna kwam het paard voor de messenblok en nu "pèren" ze met een cirkelmaaier achter de tractor over het weiland. Toons ogen stralen als hij vertelt over de vernieuwingen die hij zelf doorvoerde:

1942: hun eerste platte kar op luchtbanden;

1952: de F.N. melkmachien uit Riel. Vanwege de afstand bleven de twee installateurs een paar nachten slapen en in de kost om in te melken;

1953: de wasmachien met houten kuip en wringer;

1960: een douche, de vriezer en koelkast op de plek van de kelder. Voor f 1000 werd er een slee van een Ford gekocht. Tijdens de proefrit met de GZ-32-32 kwamen Toon, Bartje van Strien met achterin Bert in z'n pyama en twee melkbussen, niet verder dan de watertoren. Omdat er geen nummerplaten op de auto zaten, nam de politie van Dongen alles mee naar het bureau. Ze kwamen er gelukkig niet achter dat Toon nog geen rijbewijs had. Hij presteerde het zelfs om een paar weken zonder rijbewijs naar zijn koeien in de polder te "karren". *"Toen kon je nog doen wat je wilde; nu mag je zelfs geen vuurtje meer stoken"*, klinkt het meewarig. *"Wat staat ons, boeren, verder nog te wachten?"*

1964: de telefoon. Jo, als melkschepster, moest anders steeds de burenen lastigvallen, om te vragen hoe laat er gemolken werd;

1965: de tractor van 23 PK;

1967: het eerste bankstel.

DE GROOTSTE VERANDERING?

Wat Toon daarmee bedoelt, legt hij haarfijn uit: *"Oosteind heeft de tijd gekend, dat we op de Provincialeweg praktisch boer-aan-boer woonden. Nij zijn er nog een 15-tal boerderijen in werking. Als deze overblijvers door die 5000 huizen ook nog moeten verdwijnen, blijft er van het echte Oosteind niks meer over. Zoiets mot niet kunnen. Er is al teveel*

veranderd. Wat zou ik daar een hekel aan hebben!"

Voor Toon en Bertha is het grote warme nest van Provincialeweg 227 er nog steeds. Naast hen op nummer 188a woont Ad; op 188 woont Lia; op 108a woont Jo en Bart en Tonnie wonen in de polder; Jan woont in Oosterhout en Jeanne in Dongen. Alleen Ine zit ver weg, op twee uur rijden, helemaal in Friesland. Twee van de 21 kleinkinderen hebben al een huis op d'n Horst. Een derde zou er dolgraag komen wonen. Zondags doet Bertha niets anders dan koffie zetten en serveert ze frou-frou koekjes aan de nakomelingen. Zo te zien is het Verkooijens nestje een voorbeeld van de hechte gemeenschap van Oosteind

DE EMIGRANT

**PORTRET VAN :
HARRY DE WIT
RR2 MARTIN TOWN
POSTERCODE K.O.C.
I.S.O. CANADA**

Luttele maanden voordat Leo de Wit en zijn vrouw van de Berkenstraat naar de Maalderijstraat in Oosteind-dorp verhuizen, zit Harry met z'n vrouw in de voorkamer van de boerderij, waar ze alletwee als kind opgroeiden. Het is zondagmorgen en na de Hoogmis. De gebroeders zijn alletwee met een Riet getrouwd: Leo met Riet Brokx uit Dorst, Harry met Riet Ooyens uit Made. Qua geluid weten ze met hun vieren het vertrek aardig te vullen. De levendige verhalen en de gulle lach zijn niet uit de lucht.

Het verhaal voor de Schakel zal zich vooral toespitsen op Harry, de jonge boer van toen die op 21-jarige leeftijd huis en haard verliet om farmer te worden in het verre Canada.

DE "DE WITTEN"

Generaties lang bewerkten de "de Witten" de toenmalige "onnutte velden" aan de Berkenstraat. Willem de Wit en Maria Pulles kregen er 15 kinderen. Enkelen stierven kort na de geboorte. Harry veronderstelt dat hij bijna de middelste was. Hij werd wel zeker Pa's knecht op het land en in de stal. Op 15 bunder land zat er voor de drie zonen geen boterham in. Boer in hart en nieren en zonder toekomst in d'n Horst, koos Harry om te emigreren naar Canada. Deze beslissing deed vooral Pa de Wit veel pijn. Hij raakte zijn beste knecht kwijt. Ma was meer gesloten, ze liet haar gevoelens niet zo blijken.

Voor 11 maart 1955 werden op het stoomschip "de Maasdam" twee plaatsen gereserveerd. Harry's anderhalf jaar oudere zus Riet (de 3e Riet dus) "emigreerde" haar verloofde Pieter Kerstens "achterna". Eerst zaaiden vader en zoon de Wit voor de laatste keer de haver en de tarwe in op de onnutte velden. Ma zorgde voor de warme kleren en broer Leo stond zijn fiets af.

Nederland getrouw werden er vele paren klompen in de kisten gestopt. Ze waren door "d'n Baay", de dorpsmid, met dorsriem van varkensleer beslagen. In de praktijk van de Canadese sneeuw zou laten blijken dat ze levensgevaarlijk waren.

Er was belangstelling zat om broer en zus uit te wuiven. Een bus vol familie en vrienden bracht de twee de Witten naar de haven van Rotterdam. Onze hoefsmid "d'n Baay" was één van de gelukkigen die er in kon.

De 1200 emigranten voeren in acht dagen de oceaan over (per straaljager doen ze er nu zes uur over). De Oosteindse jonge boer, wiens langste reis de keuring naar Den Haag geweest was, zat samen met zijn zus Riet nog anderhalve dag in de trein voor ze bij Pieter Kersten in Williams Town waren. Het had er net gesneeuwdstorm en het witte tapijt was er drie meter dik. Op nog geen zes kilometer van zijn family vond Harry werk. Met het adresbriefje in z'n hand geklemd en zich soms vastklappend aan de telefoondraden, strompelde Harry bij zijn eerste Canadese baas binnen. Deze baas had de hele dag in de sneeuw naar zijn Nederlandse knecht gezocht. Het was een boer met een melkfabriekje. Harry zette er de eerste schreden in machinaal melken, tractor rijden en Engels leren.

Zijn correspondentie met Nederland beperkte zich niet alleen tot Oosteind. Er had zich een intense briefwisseling ontsponnen met een boerendochter uit Made.

RIET Ooyens

Een week voor Harry naar de vreemde vertrok, had op de ijsbaan van Terheyden een dapper meidje aan hem gevraagd om haar Friese kruischaatsen wat vaster aan te binden. Hoewel ze best al stevig zaten was Harry niet van de beroerdste. Vol overgave knielde hij voor Riet neer.

Met 10 graden onder nul vonkte het tussen de twee jonge mensen. Een jaar later stond Harry vanuit Canada op de stoep van boer Ooyens in Made. Vader Ooyens was niet te vermurwen. Hij kon z'n oudste dochter en beste knecht op zijn farm nog niet missen. Pas in 1959, bij z'n tweede komst naar Nederland, werd het huwelijk voltrokken. Een hele huisraad werd in kisten geladen: de Singer handnaaimachine van Janus Emmen, de potten en pannen van Keeske Bossers, het bed, het werd allemaal de oceaan overgevaren. Het advies van een Utrechtse boer, om net als hij een flinke kei mee te nemen, sloegen ze in de wind. Hun breekboontjes zouden ze met een Canadese kei afdekken.

Janus Emmen voerde het emigrantenstel met z'n bestelbusje naar Schiphol. In 13 uur vliegen waren ze in hun tweede vaderland. Harry hielp twee jaar mee met tuintjes aanleggen in het bedrijf van z'n schoonbroer Pieter Kersten. Riet werd een veelgevraagde babysit. Na 1 jaar mocht ze voor haar eigen baby zorgen. Het was een Willem, net als grootvader. Weer een jaar later stond mama Riet in Oosteind om de kleine Willem te laten zien.

Pas in 1961 kon het jonge gezin zelfstandig gaan boeren in St. Andrews. Een Nederlandse family, geplaagd door heimwee, moest een ticket terug naar Schiphol nemen. Op een stukje papier werd het koopcontract beschreven. Met huis en stal werden 40 ha land, 10 ha bos, 'n tractor, 20 zakken zaaigraan, een melkmachine en 2 emmers overgenomen voor de som van 7000 dollar.

Het vee konden ze niet betalen. In die kisten vol Oosteindse spullen was ook een portie degelijkheid ingepakt. Bij de Wit thuis gold de gouden regel: "*Hypotheek, mooi nie!*".

Naast het boeren werkte Harry een paar jaar in de wegenbouw. Zo konden er in het eerste voorjaar zeven koeien en zeven kalveren gekocht worden.

Riet, intussen moeder geworden van Eddy, de tweede zoon, verzorgde het vee. Vader Ooyens lessen werden nu ook in Canada in praktijk gebracht. Het pionieren wierp z'n vruchten af. In 1978 werd er een tweede boerderij met 50 bunder bijgekocht. In 1983 een derde met 30 bunder. Nu staat er een farm van 150 bunder en 120 stuks vee.

Na 22 jaar boeren nam in 1989 de jongste zoon Eddy het bedrijf van vader over.

Sinds de gouden bruiloft van Opa en Oma de Wit komen Harry en Riet elk jaar voor een paar weken naar Brabant. Ze voelen niks voor een vakantie in Florida of Texas. Hun family in Nederland trekt ze méér. Ze maakten hier een goeie jeugd door. Het elke zondagavond dansen, het rikken, de ijsbaan, het buurten, de school van het leven, al die fijne herinneringen: ze stappen er graag in terug.

Na een paar weken zijn ze dan weer blij terug te kunnen naar hun tweede vaderland, naar St. Andrews. Opa en Oma wacht daar een warm onthaal van hun 6 kleinkinderen. Er zijn drie jongens bij. Ze zijn de enige stamhouders van het "De Wit geslacht", dat generaties lang aan de Berkenstraat woonde. "*Misschien emigreert er wel eentje naar Brabant*" schertst Harry in onvervalst Brabants accent.

DE NEDERLANDSE KOLONIE

St. Andrews telt 700 inwoners. De Schotten en Ieren runnen het dorpsleven. Het is een Frans-Engelse community. De saamhorigheid onder de Nederlanders is perfect.

Harry startte er in 1972 een voetbalclub. In 1984 en 1987 vloog het eerste elftal de oceaan over om het Oosteindse OVV'67 en de Madese Boys te verslaan. De voetbalmanager doet het nu wat rustiger aan. Met twee andere Brabantse stellen is het drie avonden rikken per week.

Zelfs als ze de overledene niet kennen, komen alle Nederlanders uit de wijde omtrek naar een uitvaart. Tachtig procent is dan Nederlander op een begrafenis. Allemaal worden ze dan uitgenodigd aan de koffietafel. Er wordt wat afgebuurt,

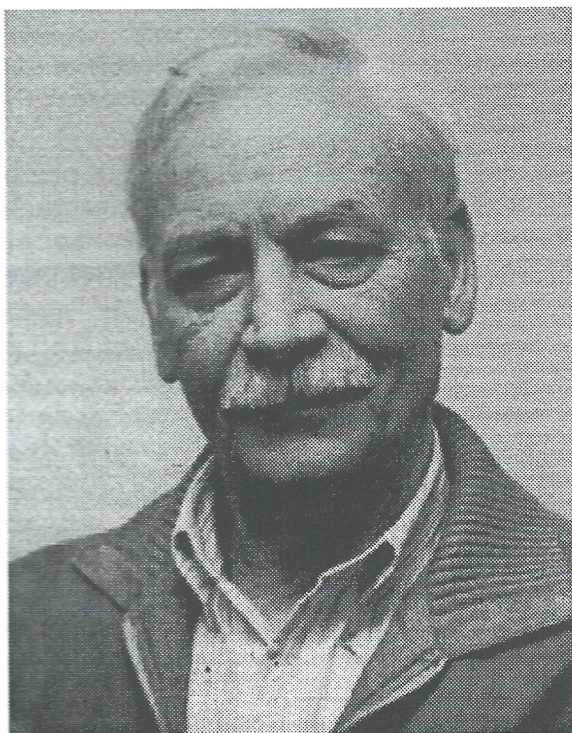
Opvallend is dat de Canadese regering veel subsidie verleent om de oude mensen in hun eigen dorp te houden. Het verknocht zijn aan elkaar van jong en oud mag niet teloor gaan. Toen de oudste zoon Wim als milieu-ingenieur op 4200 kilometer afstand in Alberta wilde gaan werken, deed dat opa en oma veel pijn. Toen pas begrepen Riet en Harry wat zij in hun jeugdig enthousiasme hun ouders hadden aangedaan door te emigreren.

DE STILTE

Het is stil geworden in het vertrek waar de broers opgroeiden. Met name het geluid uit de zetel, waar Leo zich nestelde, neemt met het verstrijken van de uren opmerkelijk af.

De kleine uurtjes zijn bijna gepasseerd, het welverdiende middagdutje van de boer in ruste schiet er voor de helft bij in. Als bij het afscheid-nemen aan Riet en Harry wordt voorgesteld om de documentaire "*Oosteind, een laatste dorp*" te komen zien, aarzelen ze geen moment.

DE PASTOOR

**PORTRET VAN:
TOON GERRITSEN
PROVINCIALEWEG 84
OOSTEIND**

De pastorie van Oosteind staat op de lijst van Rijksmonumenten. Van hieruit ontplooit pastoor Gerritsen zijn activiteiten. Aan zijn werkkamer grenst de veranda. Ze biedt uitzicht op een grote tuin met een variatie aan bomen erin. Een dikke rode beuk van wel 150 jaar oud is het stralend middelpunt. Onder die boom ligt een vijver. Er zwemmen geen visjes meer in rond. Het kleine hondehokje in de hoek tussen kerk en pastorie wordt ook niet meer bewoond. Zouden zij symbool staan voor het geloofsleven van de parochianen?

In de open ruimte van de veranda sprak we uren met elkaar. De balustrade ervan is zo breed dat de koffiekopjes er zonder aarzelen op gezet kunnen worden.

De toon wordt helemaal gezet als de pastoor er blijk van geeft liever met Toon dan met de titel van "meneer Pastoor" te worden aangesproken.

DE ZOON VAN EEN HERBERGIER

Het koffieschenken had Toon van geen vreemde. In z'n geboorteplaats Enschede runden vader en moeder café "*Gerritsen*". Ze hadden vier kinderen. Toon was degene die meehielp in de bediening en werd dan ook als opvolger aangekondigd. In de oorlog was het leven schaars. Thuis zag hij klanten aan de keukentafel aanschuiven en hij mocht eten brengen naar mensen die tekort kwamen.

Toen Toon als 15-jarige gevelde werd door acute rheuma, veranderde dat zijn leven ingrijpend. De betrekkelijkheid van het leven ervoer hij aan den lijve en de puber koos ervoor om priester te worden. De Mulo werd ingeruild voor het seminarie. Franciscus' zonneliied met moeder aarde, broeder zon en zuster water, maakte diepe indruk. Niet te verwonderen dat hij in de voetsporen van Franciscus trad en zich meldde aan de poort van de Capucijnen. Als hij over zijn seminarie-tijd vertelt, springt het gezellige en het zorgeloze eruit naar voren. Zijn gezicht spreekt boekdelen. In 1961 werd Toon priester gewijd. De studiebegeleider van het klein-seminarie aan de Warandelaan, één van de voorgangers van Oosterhouts Jongerenkoor, de godsdienstleraar van de LTS en Mavo uit Dongen, de pastoor van de Gerardus Majella uit Tilburg, de gardiaan van de Capucijnen aan de Korvel in Tilburg, werd in 1990 pastoor van Oosteind.

DE PASTOOR VAN OOSTEIND

Als een 560-jarige met een gevarieerde staat van dienst pastoor van een plattelandsparochie wordt, lijkt de veronderstelling van het kalmpjes aan te gaan doen, voor de hand te liggen. Toon trof een geloofs-gemeenschap die sterk geworteld was in de traditie. Een heel andere kant van zijn nieuwe parochianen was dat ze van het noeste werken veel eelt op hun handen hadden. De boeren, de tuinders, de ondernemers, de vaklui waren klein begonnen en hadden zich opgewerkt naar groot. Burenhulp is voor de Oosteindenaren gewoon gesneden koek. Deze gemeenschapsgeest slaat goed aan bij Toons wortels uit Enschede. Ook had hij eerder als gardiaan het klooster met piepkleine chambretjes binnen de muren laten slopen. Nu staat er een modern woonoord voor de paters. In Oosteind moest hij liturgie vieren in een kerkje dat aan het vervallen was. De bouwvater werd bouwpastoor.

DE BOUWPASTOOR

Het kerkbestuur bleek bereid om mede z'n schouders onder een grondige restauratie te zetten. Er werden een bouw- en een activiteitencommissie in het leven geroepen. Van de laatste had een Nederlands Hervormde Oosteindenaar de leiding. De slogan, waarmee geopereerd werd, was "*Hou de kerk van Oosteind overeind*". B&W van Oosterhout bleken bereid om monumenten-subsidie voor de restauratie beschikbaar te stellen. Het Oosteinds/Dongense bouwbedrijf OSDO werd de aanname gegund. Daar kon goed zaken mee gedaan worden want de geraamde kosten overstegen verre de subsidie. Hulp van vrijwilligers bij de restauratie kon bij OSDO.

De drie commissies van Oosteind zamelden bij een eerste huis-aan-huis actie f 60.000 in op de 1400 inwoners. Het werd het startsein voor heel Oosteind met z'n 50 verenigingen. Op een ludieke en efficiënte manier werd er ingezameld. Op de jaarmarkt mocht je à raison van f 5 raden hoe zwaar Trui, de Belse knol, was; er werden cabaret-avonden gehouden, schoonmaakartikelen verkocht, sponsorlopen georganiseerd, een eierkoekenactie opgezet; verenigingen, stichtingen en werkgroepen droegen bij. Het bracht f 30.000 op. Oud-Oosteindenaren en kloosters tastten diep in de beurs. Voor de concrete restauratie vormden zich werkgroepen. Zo maakten de timmerlui uit het dorp in 6 weken een compleet nieuwe kleine toren. Bankwerkers vervingen het verroeste ijzerwerk rond de gebrandschilderde ramen door roestvrij-stalen framen. Een houtsnijder sneed gratis ornamenten voor de altaren, de biechtstoelen en het orgel. Twee schilders renoveerden de sacristie, verfd en voorzagen de altaren van bladgoud. Een technicus en z'n zoon legden een compleet nieuwe verlichting aan. De metselaars maakten de kerk gelijkvloers.

Om tijdens de anderhalf jaar durende restauratie liturgie te kunnen blijven vieren, draafde er wekelijks een schoonmaakploeg op. In totaal waren er 150 vrijwilligers bij betrokken.

Het eindresultaat ontlokte bij de architect van het bisdom de historische opmerking: *"De St. Jan de Doper van Oosteind is het mooiste kleine kerkje van het bisdom Breda geworden"*. De saamhorigheid van het kerkdorp werd door de restauratie weer eens duidelijk onderstreept. Een geloof, dat niet zichtbaar wordt in daden, schiet z'n doel voorbij!

Hoe vergaat het Oosteind nu in het vieren van de liturgie?

DE LITURGIE

Toon heeft niet de pretentie, de terugloop van het kerkvolk van Oosteind ingedamd te hebben. In het weekend komen er rond de 200 parochianen naar de mis. Binnen de geloofs-gemeenschap tekenen zich bewegingen ten goede af. De gezinsmis, de nevenmis, de avondwake zijn daar voorbeelden van. Twee parochianen plegen diaconie: Ze gaan de bejaarden bezoeken. Er zijn 35 misdienaars. Het 25 leden tellende dameskoor brengt Nederlandse liederen. Het kinderkoor met 50 jongens en meisjes floreert. Het herenkoor St. Cecilia is verknocht aan het Latijn. Eén zondag wordt er in de moerstaal gezongen. Toen Toon aan de nestor van het koor een grotere frequentie voorstelde klonk als antwoord: *"Jij bent de baas op het altaar, wij zijn het op de zangzolder!"* Ze dronken een glas spiritualia en het bleef zoals het was.

DE SPIRITUELE MENS

In zijn contact met hoogbejaarden in de parochie ontmoet Toon de Brabantse mens die zich geborgen weet in Gods hand. De angst om dood te gaan hebben ze een plek gegeven. Ze

genieten intens van het goede dat hen omringt. Het sluit aan bij Toons eigen leven. Gods nabijheid mag hij ervaren als een mantel van liefde om zich heen geslagen. Elk jaar trekt hij zich ergens in de Ardennen 14 dagen als een kluizenaar terug. Het is om bij te tanken. In contact met z'n innerlijke bron komen achter het altaar de gebeden als vanzelf naar boven. Zijn hartewens is dat de parochianen eens zó goed zullen zingen in de diensten, dat het dak er af vliegt, bij wijze van spreken.

Op 24 januari 1997 wordt Toon 66 jaar. Het meest specifieke van zijn werk, zoals weekend-diensten, huwelijken en begrafenissen, kinderen voorbereiden op het Vormsel, is blij en gewoon doorgaan. Van het organisatorische gedeelte neemt hij afscheid. Op de Korvel bij de Capucijnen blijft hij de wekelijkse was doen voor al zijn confraters. Er komt wat meer tijd voor bidden en mediteren, tezamen met zijn confraters. Van Oosteind afscheid nemen gebeurt echt niet. Hij wil nog langer genieten van zijn laatste dorp.

DE OOSTEINDSE MENS

Blij constateert de pastor dat het individualiserings-proces zich in Oosteind niet heeft doorgezet. Het rijke verenigingsleven met vooral de zes buurtverenigingen staat daar borg voor. Hij ziet de mensen intens met elkaar optrekken. *"Op die sfeer in nog heel kleine stukjes van Nederland moeten we zuinig zijn. Ook andere waarden dan geld, economie, industrie en macht komen hier aan bod. tegen deze moderne geschiedenis maakt op kleine schaal de bevolking van Oosteind een tegengewicht. Een soort van tégengeschiedenis: het is de waarde van de gemeenschapsgeest, van samen aan iets bouwen, de waarde van door mensenhanden gemaakte polder, van de vergezichten, de ondergaande zon . . .*

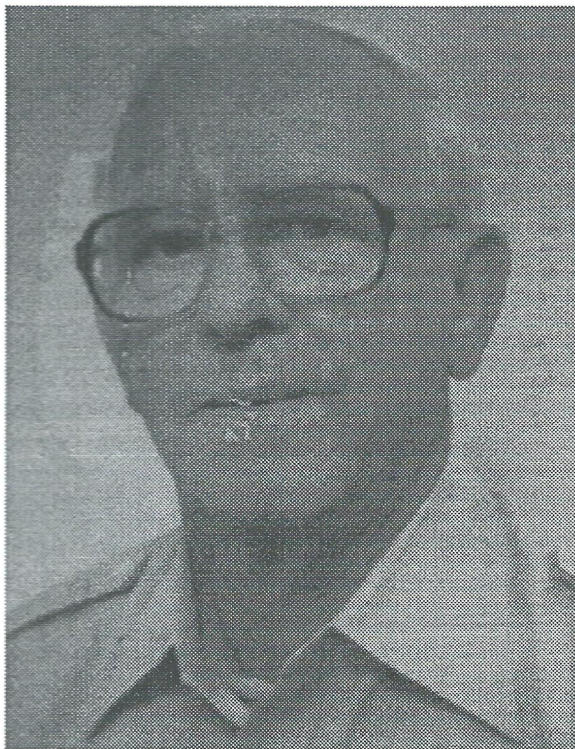
In die tegenstroom ligt het respect voor het bestaande, dat van vader op zoon doorgegeven werd. Dit moet gekoesterd worden en niet afgebroken.

Zoiets zal onherroepelijk gebeuren als ten Oosten van de A27 5000 woningen komen! B&W gaan het samenleven in de wijken, het beter bewoonbaar maken van de stad activeren. het is een contradictie om dan "de wijk" Oosteind te slopen. Oosteind kan integendeel een voortrekkersrol blijven vervullen.

Zo zouden de mensen rondom de grote St. Jan op de Markt, die door boctors uitgehold wordt, hetzelfde kunnen doen als de mensen rondom de kleine St. Jan op Oosteind. Alleen het hout voor de balkenlagen zal dan betaald moeten worden"

Het was fijn om met Toon een boom op te zetten. Toen bij het afscheid m'n oog weer viel op die dikke rode beuk in de pastorie tuin, stond er een loot van St. Franciscus naast, die ook goed gedijt in de Oosteindse gemeenschap.

DE ARBEIDER

**PORTRET VAN:
NICO MICHIELSE
GROENENDIJK 5-7
OOSTEIND**

Net als de Hoge Dijk kende ook de Groenendijk een lange rij arbeidershuisjes. Net als daar worden ze op de Groenendijk of van een nieuwe "jas" voorzien, en dan met een flinke aanbouw naar achter of worden ze tot de grond toe afgebroken. Vaak werd dan van twee huisjes één groot nieuw huis gebouwd. Bij Nico en Wally Michielse gebeurde in 1973 op de Groenendijk 5-7 het laatste.

DE GOEIE OUWE TIJD?

Vader Louis Michielse was met Pietje Vissers getrouwd. Ze kregen 11 kinderen. Nico was op één na de oudste. Zijn ouders vonden eerst onderdak in een half-steens keetje achter de verbouwde boerderij van Jan

Timmermans. Het stond midden in het veld. Er liep een binnenpad naar toe van 3/4 meter breed. Het stond aangegeven op de militaire stafkaarten. De enige luxe, die het jonge gezin kende, was een regenput en een hardstenen aanrecht.

In de wijde omgeving van de polder groeiden de Michielsetjes op. Na 12 jaar waren ze deftig komen wonen aan de brede zandweg van de Groenendijk. Het vrije leventje werd er niet door veranderd. Nu waren ze in het trotse bezit van een voorhuis met twee bedsteden, een kelder eronder, 'n trap en de moos met aanrecht.

Vader verdiende de kost als schoenmaker. Als er geen werk was moest er van de steun en St. Vincentius geleefd worden.

Voor 11 cent konden de werklozen een pakje boter kopen en een blik vlees was ook heel goedkoop. Moeder ruilde dit luxe vlees in bij de boer voor spek. Om bij te verdienen ging ze met Sinterklaas te voet alle boeren langs om speculaas te verkopen voor bakker van de Biggelaar. De oudsten mochten dan de volle tassen helpen sjouwen. Vader ging er hele dagen op uit om mollen te vangen. Het kon gebeuren dat hij met 60 velletjes thuiskwam. Onderweg werden de beestjes dan gevild. Om te drogen spande vader de velletjes met 4 spijkertjes op een plankje. Een joodse koopman kocht ze op voor 34 cent per stuk. De Duitsers schenen er bontjassen van te maken voor hun soldaten aan het Oostfront. Om bunzings en ratten te vangen richtte vader zijn honden zelf af. Het was een publiek geheim dat hij soms een haas of een fazant stroopte. Hij maakte het nooit te bont en mocht bij iedere boer op het land blijven komen.

Voor een arbeidersgezin was het gewoon dat de vijf jongsten in één bedstee moesten slapen of één haring met z'n vijven verdeeld moest worden.

Voor de eerste communie van Nico hadden de tantes de broek en het jakske uit de ouwe lakenrok van oma gemaakt. Als er een ijscoman langskwam, zei moeder: "*Kom, we gaan bloemetjes plukken in de polder*". Zijn ouders leden er onder dat ze hun kinderen niet méér konden geven. De kroost zelf wist niet beter. Als konijnen dartelden ze rond in de vrije natuur.

DE NATUURMENS

Op klompen, door Dorus "Klomp" gemaakt, stapten alle buurkinderen naar school. Onderweg gooiden ze met ijzeren ballen om glazen knikkers. Na schooltijd moest er eerst hout gesprokeld en klein gehakt worden. Of ze moesten met een houten handmolentje rog en tarwe malen. In de zomer plukten ze frambozen en bessen en

kregen ongeveer 15 cent voor een tup. Geen werk, dan trokken de maatjes naar het moeras. Met de blote hand visten ze op zeelt, door die in het slijk te drukken. De snoek was te glad en met een strop van koperdraad trokken ze die aan land. De mussen en spreeuwen werden gebraden en opgegeten. Nico heeft zelfs de luxe gekend dat de Boerenbond voor elke mussenkop één cent gaf.

Op pad, maakten ze gebruik van een polsstok om de sloten te nemen. Onder aan zo'n polsstok was een plankje getimmerd om niet diep in de blubber weg te zakken. Als de stoppels op het veld stonden, werd er gevliegerd. Vader was expert in vliegers maken. Met biezen wist hij de staart zó uit te balanceren dat de vlieger recht in de lucht bleef staan.

's Winters werd onder de petroleum-lamp gerikt, gejojerd, gepest of gelogen. Bij z'n drie ouwe tantes in 't stichtje, waar nu Johan Berende woont, ging Nico domino spelen. In het tweede jaar van z'n vakschoolopleiding voor schoenmaker gaf Nico er de brui aan. Hij bleek niet van plan om z'n strafwerk van de tafels 1 tot 785 tot 785 keer te maken.

Eenmaal van school, vonden de maten elkaar in het café van Dorus Vissers. Op 9 april 1947 werd het dorpsleven van Nico Michielse drastisch veranderd.

DE NEDERLANDS INDIE TIJD

Als dienstplichtig soldaat werd Nicolaas Michielse, geboren op 07-08-1927 ingedeeld bij het 1e bataljon Compagnie I van de Mariniers. Op 1 juli 1947 werd hij tesamen met 1499 andere soldaten op de "*Kota Inten*" ingescheept. De dorpsjongen, die nog nergens geweest was, zat voor 4,5 week op een schip om Nederlands Indië te bereiken. Vooral vader was bang dat hij nooit meer terug zou komen. Voor zijn ouders was het afscheid heel emotioneel geweest.

Nico kreeg pas kouwe rillingen over de rug toen de "Kota Inten" uitgewuifd door duizenden familieleden en onder luid sirene-geloei, langzaam uit de haven van Rotterdam wegvoer. In Nederlands Indië kon de Oosteindse polderjongen zich vergapen aan de bergen, de valleien, de watervallen, de stromen, de bossen, de sawa's, de honderden tropische vogels, de duizenden vuurvliegjes, maar vooral aan de schoonheid van met name de vrouwelijke Javaanse bevolking. De politionele acties, waarbij de mariniers met hun mortieren in 3e stelling lagen, nam hij op de koop toe.

Na twee jaar Tropen kon de Groenendijk z'n straat met papieren rozen versieren en de toog met "Welkom Thuis" oprichten.

Het gewone leven moest weer opgepakt worden. De geharde marinier ontdooide helemaal toen hij geraakt werd door de ogen van Wally Peeters uit Dongen. In 1954 trouwden ze en ze kregen drie dochters. Net als bij vader kwam z'n gezin op de eerste plaats en hij pakte alles aan om de kost te verdienen.

DE WERKMENS

Nico versleet in z'n 46 jaar als arbeider heel wat bazen. Leerlooier, bouwvakker, schilder, controleur, scheepsbouwer, sleuvedelver enzovoort enzovoort: hij oefende het allemaal uit, als hij er maar beter van werd. Niet te verwonderen dat het verkrijgen van de VUT nogal wat stof deed opwaaien. Z'n enige streven om zo vaak te veranderen, waren z'n kinderen. Hij wilde ze behoeden voor al die armoe die hij zelf gekend had.

Noch bij Nico, noch bij Wally, heeft het arbeidzame leven diepe sporen nagelaten. Voor hun leeftijd ogen ze florissant.

De hartewens van de oud-marinier om Indonesië nog een keer, samen met zijn vrouw, terug te zien, konden ze in 1989 waarmaken. Op de gordel van smaragd,

die zich slingert langs de evenaar, was het anders geworden, maar ze bleef indrukwekkend.

De twee voorhuizen met vier bedsteden en twee mossen, is nu één grote L-kamer met keukentje geworden. Er staat een TV, stereo-toren en een open haard. Opa schildert er. Oma maakt smaakvolle kaarten om te versturen.

Ze mogen graag wandelen en fietsen door de Oosteindse "sawa's", waar zoveel dieren van vroeger aan het terugkomen zijn. *"Wat zou het toch zonde zijn, als door die 5000 huizen de natuur waar we al zoveel van af moesten geven, helemaal verloren dreigt te gaan".*

Het was stil toen we achterom afscheid namen.